

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

NUOREN SISÄISEN ELÄMÄNHALLINNAN TUKEMINEN SIIRTYMISESSÄ SJOITUKSES- TA JÄLKIHUOLTOON

Annika Ahola

Opinnäytetyö
Toukokuu 2018
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

AHOLA, ANNIKA:

Nuoren sisäisen elämänhallinnan tukeminen siirtymisessä sijoituksesta jälkihuoltoon

Opinnäytetyö 55 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Toukokuu 2018

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten sijaishuollon nuoret kokivat omat elämänhallintataitonsa ja tuen tarpeensa sijoituksen aikana sekä siirtyessään jälkihuoltoon. Tavoitteena oli nostaa esille, millaisia sisäisiä elämänhallinnan tarpeita nuoret kokevat ja tuottaa tietoa, miten jälkihuolto tuki nuoria itsenäistymisessä ja omien elämänhallintataitojen kehittymisessä sekä miten jälkihuolto voisi kehittää tukemaan paremmin itsenäistyvän nuoren sisäisiä elämänhallintaitoja.

Tutkimus on toteutettiin kvalitatiivisena. Tutkimusaineisto kerättiin kahdelta sijaishuollon nuorelta jälkihuollon eri vaiheista. Haastatelluista nuorista ensimmäinen oli jälkihuoltosopimuksen piirissä ja toisen nuoren jälkihuolto oli päättymässä. Haastattelut toteutettiin kasvokkain avoimena haastatteluna syvähaastattelumenetelmällä, jolloin saatiin tarkemmin tietoa haastateltavien omista kokemuksista. Analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Teoriaosuus koostuu lastensuojeluprosessin esittelystä, nuoren itsenäistymisestä aikuisuuteen ja elämänhallinnan sekä toimijuuden käsitteiden määrittelyistä.

Tutkimuksen tuloksena korostui jälkihuollon yksilöllistämisen tärkeys jo sijaishuollon aikana. Se on avain nuoren menestyksekkääseen itsenäistymiseen. Tutkimustulosten perusteella voidaan kehittää ja helpottaa nuorten itsenäistymisen siirtymävaiheita ja luoda menetelmiä jälkihuollon työntekijöille.

Sijaishuollon nuorta voisi osallistaa yhä enemmän siten, että nuorelle annettaisiin mahdollisuuksia kartoittaa kokemansa huolet jälkihuollon suunnitelmaan. Näihin voitaisiin keksiä konkreettisia harjoitteita ennen siirtymistä jälkihuoltoon. Nuoren itsenäistymisen harjoittelu voisi alkaa varhaisemmassa vaiheessa jälkihuollon prosessia. Lisäksi olisi toivottavaa, että nuori saisi määritellä työntekijän roolin itsenäistymisen eri vaiheisiin.

Tulevaisuudessa olisi hyvä, että yhä useampi sijaishuollon nuori saisi yksilöllistää omaa jälkihuollon suunnitelmaansa ja näin tuoda esiin omia haasteitaan itsenäistymisen prosessissa.

Asiasanat: lastensuojelu, itsenäistyminen, elämänhallinta, toimijuus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

AHOLA, ANNIKA:

Supporting a Young Person's Inner Life Management when Moving from Foster Care to Aftercare

Bachelor's thesis 55 pages, appendices 3 pages
May 2018

The purpose was to find out how the young people in the foster care experienced their own life management skills and the need for support during the placement, as well as when moving to aftercare. The purpose of the research was to highlight how aftercare supported their independence and their life management skills.

The aims were to provide information on how aftercare helped young people become independent and develop their own life management skills, and how to develop aftercare to better support young people's inner life management skills and to highlight the kind of inner life management needs that young people experienced.

The study was qualitative in nature and the data were collected through interviews from two young people in the foster care. The data were analyzed through content analysis.

Results showed the importance of personalizing aftercare. It is the key to the young people's independency. Based on the results of the research, it is possible to develop and facilitate the transition phases to independence and to create methods for post-care workers.

The results showed that the young person in the foster care could be more involved in the foster care. Providing opportunities to chart the concerns they have experienced in the after-care plan and to come up with concrete exercises before moving to aftercare. Exercise for young people's independence could start an after-care process at an early stage and that young people could define the employee's role in the various phases of independence.

In the future, it would be good for more and more young people in the foster care to be able to personalize their own after-care plan and thus raise their own challenges in the process of independence.

Key words: child protection, independence, life management, agency

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	LASTENSUOJELU	6
	2.1 Mitä tarkoitetaan lastensuojelulla.....	6
3	ITSENÄISTYMINEN AIKUISUUTEEN.....	11
	3.1 Nuoren arki ja itsenäistyminen	15
4	ELÄMÄNHALLINTA OSANA ITSENÄISTYMISTÄ.....	18
	4.1 Mitä on elämänhallinta	18
	4.2 Yksilön voimavarat itsenäistymisessä	21
	4.3 Ulkoinen elämänhallinta.....	22
	4.4 Sisäinen elämänhallinta	22
	4.5 Toimijuus osana elämänhallintaa.....	23
	4.6 Mitä on toimijuus?	24
	4.7 Toimijuus ja elämänhallinta	26
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS, TARKOITUS JA TAVOITTEET	27
	5.1 Tutkimustehtävä	27
	5.2 Tutkimusmenetelmä	28
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	30
	6.1 Millaisia sisäisen elämänhallinnan tarpeita nuoret kokevat	31
	6.2 Millaista sisäisen elämänhallinnan tukea nuoret toivovat saavansa siirtymävaiheessa?	32
	6.3 Miten siirtymävaihetta voitaisiin kehittää tai helpottaa sisäisen elämänhallinnan kannalta?	36
	6.4 Työntekijän rooli	39
	6.5 Nuorten toiveita jälkihuollolle	40
	6.6 Nuoren sisäisen elämänhallinnan kehittyminen sekä tukeminen siirtymisprosessin aikana.....	41
7	POHDINTA.....	42
	7.1 Pohdintaa tutkimusprosessista ja saaduista tuloksista.	42
	7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	44
8	YHTEENVETO.....	45
	8.1 Nuorten itse ilmaiset toiveet ja kehityskohteet sijaishuollon prosessiin.	45
	LÄHTEET	50
	LIITTEET.....	52

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tehdä näkyväksi lastensuojelussa olevien nuorten sisäisen elämänhallinnan tuen tarpeita siirtymävaiheessa sijoituksesta jälkihuoltoon. Sijais- ja jälkihuolto koostuvat lastensuojelun eri vaiheista, joiden tarkoituksena on antaa lapsen kasvaa turvallisessa arjessa sekä kasvuympäristössä.

Lastensuojelu on tutkimuksellisesti ajankohtainen, sillä lastensuojelun tarpeiden noustessa aihe on suhteellisen vähän tutkittu. Koen, että jälkihuollosta ja sen vaikutuksesta nuorten itsenäistymiseen ja elämänhallintaan ei ole tarpeeksi tehtyjä tutkimuksia. Tutkimusaihetta valitessani koin tärkeäksi tehdä näkyväksi sijaishuollon nuorten omia kokemuksia sijais- ja jälkihuolto prosessista. Tutkimuksesta saatua tietoa voidaan hyödyntää jälkihuollon kehittämisessä.

Tutkimuksen tavoitteena oli tehdä tutkimusprosessi mahdollisimman läpinäkyväksi, jotta saatuja tuloksia voidaan hyödyntää tulevaisuudessa. Tutkimusta tehdessäni sain hyödyntää omaa kokemustani nuorten ohjauksesta kun lapsi tai nuori on sosiaalihuoltolain tai lastensuojelun asiakkaana. Tavoitteenani oli tuottaa tietoa ja tehdä näkyväksi nuorten kokemuksia prosessista, jotta lasten ja nuorten ohjaustyötä voitaisiin kehittää yksilöllisemmäksi.

Tutkimuksen pohjalta voidaan kehittää työntekijöille ohjeita ja työkaluja nuorten ohjauksen yksilöllistämiseksi sekä nuorten nimeämien huolien kartoittamiseksi varhaisemmassa vaiheessa. Tarkoituksena olisi antaa nuorille mahdollisuus kehittää omia selviytymistaitojaan varhaisemmassa vaiheessa sijais- ja jälkihuolto prosessia.

Sain idean tutkimukselle lukiessani Saara Salosen opinnäytetyötä lastensuojelun jälkihuoltonuorten kokemuksia elämänhallintataidoistaan (2014, Turun ammattikorkeakoulu). Lähteinä ovat muun muassa Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta sekä Nurmi ym, 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Tutkimuksen liitteenä on haastatteluissa käytetyt kysymyslomakepohjat.

2 LASTENSUOJELU

2.1 Mitä tarkoitetaan lastensuojelulla

Tähän on poimittu olennaiset osat lastensuojelulaista, jotka liittyvät tutkimukseen sijoitettujen nuorten elämänhallinnasta sekä siirtymisestä jälkihuoltoon. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata jokaisen lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelu koostuu ennaltaehkäisevistä toimita, vapaaehtoisesta sosiaalihuoltolain mukaisesta asiakkuudesta, lastensuojelulain mukaisesta asiakkuudesta sekä sijas- ja jälkihuollosta.

Lastensuojelussa olevalle lapselle tai nuorelle tehdään prosessin alussa lastensuojelutarpeen selvitys eli arviointi, prosessissa voidaan käyttää ensin avohuollon tukitoimia tai palveluita joita toteutetaan asiakassuunnitelmassa. Lastensuojelun asiakkuudessa voi myös olla esimerkiksi perhe ja mahdollisia toimia voi olla myös kiireellinen sijoitus tai huostaanotto, joka voi jatkua sijoitukseen tai jälkihuoltoon. Lapsen tai nuoren sijoitus voi tapahtua muuhun lähiverkoston kuin esimerkiksi läheisiin tai perhekotiin. Nuoria voidaan sijoittaa lasten- ja nuorten koteihin tai laitoshuoltoon. Lastensuojelun tavoitteena on turvata lapsen tai nuoren kasvu ja kehitys sekä hyvinvointi. Sosiaalihuollosta tai lastensuojelusta vastaavan kunnan velvollisuus on järjestää myös ennaltaehkäisevää lastensuojelua vaikka lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakas. (LsL 417/2010, 3 § & 4 §.)

Lastensuojelun tarpeen arviointivaiheessa otetaan huomioon lapsen etu, jolloin on arvioitava miten eri toimenpiteet vaikuttavat lapsen tai nuoren turvallisuuteen sekä hyvinvointiin. On huomioitava myös varhaisen puuttumisen periaate joka on yksi lastensuojelun tavoitteista. Varhainen puuttuminen perheen ongelmiin voi liittyä esimerkiksi päihdeongelmiin tai mielenterveydellisiin sairauksiin. (Räty 2012, 8-9.)

Lastensuojelu perustuu ensisijaisesti aina vapaaehtoisuuteen yhteistyössä lapsen sekä hänen perheensä kanssa. Lasten ja perheen toiveet sekä mielipiteet tulee ottaa huomioon palveluita ja eri tukitoimia järjestettäessä jotka järjestetään pääsääntöisesti kunnan määrärahojen puitteissa. Kunnalla on velvollisuus määrärahojen puitteissa järjestää lapselle ja perheelle juuri heidän tarpeidensa mukaisia tukitoimia sekä lastensuojelun palveluja. (Räty 2012, 9-10.)

Avohuollon tukitoimet

Lastensuojelun avohuollon tukitoimiin voidaan ryhtyä jos lapsen tai nuoren kasvuolosuhteet tai elinympäristö vaarantavat lapsen tai nuoren kehityksen tai terveyden. Mikäli lapsi tai nuori vaarantaa itse oman kasvunsa kehityksen tai turvallisuutensa on sosiaalihuollon velvollisuus ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin.

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on siis tukea lapsen tai nuoren myönteistä kasvua ja kehitystä. Tarkoituksena on myös vahvistaa lapsen tai nuoren vanhempien, huoltajien tai hoidosta vastaavan tahon kasvatustaitoja sekä mahdollisuuksia turvalliseen kasvuympäristöön sekä lapsen kasvuun ja kehitykseen. (LsL 417/2014, 34)

Avohuollon sijoituksessa tärkeintä on huomioida, että ensisijaisena päämääränä on perheen kuntouttaminen, ei pitkäaikainen sijoitus kodin ulkopuolelle. Avohuollon tukitoimet järjestetään siihen tarkoitukseen mihin perheen tai lapsen ongelmaan halutaan vaikuttaa. Tuki voi olla esimerkiksi tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhe tai laitoshuoltoa. Sijoitusta yritetään ensisijaisesti järjestää niin, että lapsi sijoitetaan perheen kanssa yhdessä. Kuitenkin lapsi voidaan lyhytaikaisesti sijoittaa myös yksin, mutta tilanteessa vaaditaan sekä huoltajan, että 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Sijoituksen aikana päätösvalta säilyy huoltajalla lasta tai nuorta koskeissa asioissa. Avohuollon sijoitus on lakkautettava mikäli huoltaja tai lapsi sen vaatii. (Saastamoinen 2010, 58-61).

Avohuollon tukitoimia ovat tukitoimet ongelmatilanteiden selvittämisessä, lapsen taloudellinen tai muu tukitoimi, tukihenkilö tai tukiperhe, lapsen kuntoutumista tukeva hoito tai terapiapalvelut, perhetyö, vertaisryhmätoiminta, loma tai virkistystoiminta tai muu lasta ja perhettä tukeva toiminta. Tukitoimien ja palveluiden tarkoituksena on vaikuttaa, ettei lapsen tai nuoren kehitys tai terveys vaarannu. Lapsen vastaava sosiaalityöntekijä määrittelee tarvittavat palvelut ja tukitoimet sekä niiden järjestämisen lapsen asiakassuunnitelmassa. (Räty 2012, 277-280.)

Sijaishuolto

Sijaishuolto tarkoittaa kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta hallinto-oikeuden väliaikais määräyksen nojalla. Sijoituksen muodot voivat olla sijoitus tai huostaanotto. Sijaishuollon muotoja voivat olla perhehoito perhekodissa, laitoshuolto tai mahdollisesti muu lapsen tarpeita vastaava sijoitus. (LsL 417/2010, 49 §.)

Sijaishuollon eri muotoja voi olla perhehoito, ammatillinen perhekoti ja laitoshuolto kuten sijoitus lasten- tai nuortenkotiin. Lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti korkeintaan kuuden kuukauden ajaksi vanhemman tai huoltajan luo. Tällöin valmistellaan lapsen paluuta kotiin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen tai kun lapsen etu sitä vaatii. Päätös tehdään erityisin perustein. (Saastamoinen 2010, 7-12.)

Alle kaksivuotias lapsi voidaan hänen etunsa mukaisesti sijoittaa vankeusrangaistuksessa tai tutkintavankeudessa olevan vanhemman luo vankilan perheosastolle kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta. Lapsen edun vaatiessa sijoitusta perheosastolla voidaan jatkaa välttämättömästi tilanteessa siihen asti kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. (LsL 417/2010, 49§).

Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on tärkeintä huomioida lapsen etu. Ratkaisevana tekijänä on selvittää missä lapsen tai nuoren tarpeita edellyttävä hoito ja huolenpito voidaan järjestää. Lapsen ikä ei ole merkittävä tekijä kun arvioidaan sijoitetaanko lapsi esimerkiksi koulukotiin tai erityiseen huolenpitoon lapsen vaarantaessa henkeään, terveyttään tai kehitystään. (LsL 417/2010, 71 §). Sijaishuoltopaikkaa valittaessa tärkeintä on kiinnittää huomiota lapsen oikeuteen pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin läheisiin. (Räty 2012, 406, 410-411.)

Jälkihuolto

Jälkihuolto järjestetään avohuollon tai sijaishuollon päättyessä. Jälkihuolto on lastensuojelulaissa määritelty nuoren subjektiivinen oikeus sijoituksen päättyessä. Jälkihuolto järjestetään siinä laajuudessa kuin nuori tai hänen huoltajansa sitä tarvitsevat. (LsL 417/2007, 75 §.) Kunnan velvollisuus jälkihuollosta päättyy kun viimeisestä sijoituksesta on kulunut viisi vuotta tai kun nuori täyttää 21 vuotta (LsL 417/ 2007, 75 §).

Jälkihuollon tarkoituksena on tukea nuoren kotiutumista sijaishuollosta ja tukea nuoren itsenäistymistä. Jälkihuollossa on käytettävissä mitkä tahansa palvelut sosiaali- ja terveydenhuollossa jotka ovat järjestettävissä nuoren yksilöllisen tarpeen perusteella. Velvoitteeseen kuuluu myös nuoren vanhempien tai muiden kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukeminen kotiuttamisvaiheessa. Tuki voi olla vanhempien avohuollon palveluja tai taloudellista tukea. (Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja 2018).

Nuorelle tehdään sijaishuollon aikana jälkihuollon suunnitelma, jonka tarkoituksena on konkretisoida jälkihuollon tavoitteet arjessa toteutettaviksi. Nuori on itse mukana suunnitelman teossa. (Räty 2012, 614.)

Jälkihuollon tukimuodot ovat taloudellisen, psykososiaalisen, asumisen, koulutuksen ja työelämän sekä lähiverkoston tukeminen. Nuorella on mahdollisuus tavata sosiaalityöntekijän ja tapaamisissa voi olla esimerkiksi joku nuorelle läheinen henkilö. Nuori voi tarvita apua arjessa selviytymisessä sekä itsenäisen elämän hallinnoimisessa kuten virastoissa asioimisessa. Nuoren asumista voidaan tukea tukiperheasumisena, tuettuna asumisena tai mahdollisesti sijaishuoltopaikan itsenäistymisasunnossa. (Räty 2012, 614.)

Jälkihuolto tukee nuoren taloutta itsenäistymisvaroilla, jotka kattavat vähintään 40% hänen tuloistaan, korvauksistaan ja saamisistaan sijoituksen ajalta. (LsL 417/ 2007, 77 §.) Tämän lisäksi jälkihuollossa olevalle nuorelle voidaan myöntää toimeentulotukea, joka ei vaikuta itsenäistymisvaroihin riittävän taloudellisen tuen takaamiseksi. (Räty 2012, 618.) Itsenäistymisvarojen tarkoitus on tukea nuorta oman elämän aloittamisessa, mutta sosiaalihuollosta vastaava toimielin valvoo, että varat käytetään nuoren itsenäistymiseen. Itsenäistymisvarat on maksettava viimeistään kun nuori täyttää 21 vuotta. Varoja voidaan käyttää esimerkiksi osittain tai kokonaan jälkihuollon aikana mikäli nuori on riittämättömän kypsä päättämään varojen käytöstä itsenäisesti. Itsenäistymistä tukevia hankintoja voivat olla esimerkiksi oman asunnon huonekalujen ostaminen, opiskelu välineiden sekä materiaalien hankinta tai muut perustellut menot. (Saastamo i- nen 2010, 131-133.)

3 ITSENÄISTYMINEN AIKUISUUTEEN

Teoreettisina viitekehyksinä ovat Robert J. Havighurstin ja Erik H. Eriksonin teoriat. Havighurstin kehitystehtävät ovat käsitteellisiä apuvälineitä ihmisen kehityksen jäsentämiseen. Kehitystehtävän täyttyminen Havighurstin mukaan tuottaa onnellisuutta ja luodellytykset seuraavaa kehitystehtävää varten. Nämä tavoitteet kuuluvat normaaliin ihmisen kehitykseen. Ihmisiin kohdistuu yhteiskunnallisia paineita eli normatiivisia kehitystehtäviä, jotka hyvin usein ovat kulttuurisidonnaisia, kuten itsenäistyminen. Kehitystehtävät ja kriisit tapahtuvat yksilöllisesti tietyn ikäkauden aikana. Tässä tutkimuksessa huomioidaan myös ei-normatiivisia tapahtumia, jotka eivät ole ikäsidonnaisia ja joita sijaishuollon nuorilla voi taustalla olla. Tällaisia voivat olla esimerkiksi onnettomuudet tai vanhempien eroaminen. (Nurmi ym, 2006. 149.) Psykkiset kehitystehtävät liittyvät yksilön mielen kehitykseen, kuten moraalien kehittymiseen tai tunteiden hallintaan. (Nurmi ym, 2006. 149.)

Toisena teoreettisena viitekehyksenä on Erik H. Eriksonin elämänkaaren kehityskriisit, joista etenkin käsite identiteettikriisin ylitsepääseminen nuoruusiässä, on tutkimuksessa tärkeää huomioida. Mikäli nuori ei pysty tai kykene tekemään päätöksiä omasta elämästään, voi alkaa tuntua, ettei tiedä kuka hän oikein on. Kriisin ratkaiseminen tuottaa nuorelle oman identiteetin aitouden tunteen, mutta jos kriisistä ei pääse yli se voi aiheuttaa roolien hajaannusta. (Nurmi ym, 2006, 162.)

Havighurstin mukaan nuoruuteen liittyy monia kehitystehtäviä, jotka kuuluvat ihmisen eri ikäkausiin. Nämä kehitystehtävät tulevat yksilöön kohdistetuista normatiivisista odotuksista. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin keskeistä nähdä, myös kehitystehtävien haasteet ottaen huomioon, lastensuojelun nuorten haastavat lähtökohdat aikuistumisen kynnyksellä. Tärkeimpinä kehitystehtävinä nostan emotionaalisen itsenäisyyden saavuttamisen, maailman katsomuksen kehittämisen, vastuullisen käyttäytymisen, sekä työelämään valmistautumisen. Nuoren kehittymisessä on otettava huomioon nuoren biologiset ja psykologiset ominaisuudet, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät, jotka ovat rooleja tai normeja, sekä elämäntyyli, yksilön aikaisemmat kokemukset. Tähän vaikuttavat myös nykyinen elämäntilanne johon liitetään historia, aika, fyysiset ja sosiaaliset ympäristöt, tavat, kulttuuri, yhteiskunnalliset olosuhteet ja yksilön oma aktiivisuus, sekä ratkaisut. Yhteiskuntamme sosiaaliset normit ja odotukset yksilöön, säätelevät nuoren ke-

hitystä. Normien sekä odotusten pohjalta muodostuu yksilön roolit, sekä velvollisuudet, joihin sopeudutaan iän myötä. Kehitystehtävien onnistunut ratkaisu antaa pohjan hyvinvoinnille, sekä myöhemmälle myönteiselle kehitykselle. Lapsuudessa saatu myönteinen minäkäsitys, tavoitteellisuus ja toiveikkaus suojaavat yksilöä myöhemmiltä mahdollisilta käyttäytymisongelmilta. Minäkuva muodostuu omasta toiminnasta saadun palautteen pohjalta. Stressaavat elämäntapahtumat voivat vaikuttaa yksilön minäkäsitykseen ja nuoren oman itsensä määrittelyyn, sekä rooliin, vaikuttaen myös identiteettiin. Yksilön oma minäkuva vaikuttaa nuoren päätöksiin, kuten haasteiden kohtaamiseen ja vaikeista tilanteista selviytymiseen.

Tässä tutkimuksessa on otettu huomioon lastensuojelun nuorten erityisyys kehittymisessä ja elämänhallinnassa. He ovat jo kohdanneet elämässään haasteita, jotka ovat vaikuttaneet heidän käsitykseensä omasta itsestään ja elämänhallinnastaan. Eriksonin mukaan yksilön kehittyminen vaatii erilaisten persoonallisten ja sosiaalisten kriisien läpikäymisen onnistuneesti, oikeassa vaiheessa. Kehitys ei Eriksonin mukaan etene ilman erilaisia konflikteja, sillä niiden tarkoitus on antaa yksilölle uusia kykyjä, sekä valmiuksia haastaviin tilanteisiin. Yksilön kehittämisessä yhdistyvät biologiset, psykologiset ja sosiaaliset tapahtumat elämänkaaren aikana. Tärkeintä kasvulle on, että yksilö pääsee kriisisäänsä tasapainoon. Eriksonin mukaan ihminen käy läpi elämänsä aikana kahdeksan kriisiä, joista tälle tutkimukselle tärkeimmät ovat kriisit vauvaiästä varhaisaikuisuuteen. (Dunderfelt 1997, 243-249).

Vauvaiän kehitystehtävä

Vauvaiässä kehitystehtävänä on luoda perusuottamus, joka tapahtuu vauvan kahden ensimmäisen ikävuoden aikana ja se syntyy vain lapsen ja häntä hoitavien aikuisten vuorovaikutuksessa. Ihmisen elämän alkaessa on tärkeintä, että hän kokee olevansa turvassa. Se koostuu arjen pienimmistä asioista; lapsi kokee lämpöä, läheisyyttä ja kokee, että hänen perustarpeistaan huolehditaan. Mikäli lapsi kokee epäluottamusta, se voi johtaa itseensä sulkeutumiseen. Tämän kriisin onnistunut ratkaisu antaa yksilölle toivoa. (Dunderfelt 1997, 249).

Varhaislapsuuden kehitystehtävä

Varhaislapsuuden kehitystehtävänä on itsenäisyyden tunteen saavuttaminen. Yksilöllisyys herää, lapsi on tahtova ja haluaa tehdä asiat itse omalla tavallaan. Myönteinen itsenäisyys auttaa lasta omaksumaan realistista kuvaa omasta itsestään ja kyvyistään. Liika kontrolloiminen ja kieltäminen voi tuottaa häpeää ja epäonnistumisia, sekä voi pahimmassa tapauksessa iskostua lapselle pakonomaisuutena, jos siihen liittyy pelko rankaisemisesta. Kehityskriisin onnistunut läpikäynti mahdollistaa itsekontrollin kehittymisen ja kartuttaa oman tahdon onnistuneita kokemuksia. (Dunderfelt 1997, 248-249.)

Leikki-iän kehitystehtävä

Leikki-iän kehitystehtävänä on aloitteellisuus, ympäristön normien, sääntöjen ja käyttäytymistapojen sisäistäminen. Niistä muodostuvat yksilön omat psyykkiset rakenteet. Tässä ikävaiheessa vuorovaikutussuhde on monimutkainen. Lapsen tunteet ovat vahvoja ja reagoivat ympäristön luomiin jännitteisiin, esimerkiksi käskyihin ja kieltoihin. Lapsi kehittyä, omaksuu yhteisönsä rooleja, arvoja ja asenteita. Tässä kehitystehtävässä estoisuus tulee lapselle syyllisyydestä, joka jarruttaa kehitystä. (Dunderfelt 1997, 248.)

Kouluiän kehitystehtävä

Kouluiässä koulu, kaverit ja harrastaminen ovat lapselle tärkeitä. Lapselle muodostuu perussuhtautuminen esimerkiksi työhön. Lapselle on annettava riittävästi palautetta omasta toiminnastaan. Lapselle on tässä ikävaiheessa annettava riittävästi kokemusta omasta pystyvyydestään. On huomioitava, että kouluiässä tarvitaan läheistä ihmissuhdetta, jotta lapsi selviää myös pettymyksistä ja kokee, ettei hänen omaehtoista toimintaansa tyrehdytetä. (Dunderfelt 1997, 247.)

Nuoruusiän kehitystehtävä

Nuoruusiässä etsitään identiteettiä. On tärkeää, että nuori hyväksyy oman muuttuneen kehonsa. Identiteetillä tarkoitetaan kykyä kokea ja ylläpitää sisäistä yhtenäisyyttä ja jatkuvuutta. Nuoruudessa haetaan minuutta konflikteilla ympäristön tarjoamista malleista ja erilaisia rooleja kokeilemalla. Nuori tarvitsee kyvyn muodostaa ja ylläpitää läheisiä ihmissuhteita. Tätä kehitystä ylläpitää myös vertaisryhmän paine. Nuori tekee suuria valintoja esimerkiksi koulutuksen, ammatinvalinnan, elämäntapojen ja arvojen avulla. Jos tämä kehityskriisi jää läpikäymättä, nuoren identiteetti on hajanainen tai ei ole päässyt muodostumaan. Nuoruudessa voi myös olla normaalia luoda negatiivinen identiteetti. (Dunderfelt 1997, 247.)

Varhaisaikuisuuden kehitystehtävä

Varhaisaikuisuuden kehitystehtävänä etsitään läheisyyttä, solidaarisuutta, omaa paikkaa, tehtävää ja läheisiä ihmissuhteita. Yksilö on saavuttanut sisäisen vastuullisuuteensa. Tätä kehitystä ohjaa omana prosessina myös kontaktit ikätovereihin. Niiden kautta opitaan ihmissuhteissa antamista, jakamista ja saamista, sekä koetaan yhteenkuuluvuutta, solidaarisuutta ihmisten, aatteiden tai ryhmien kesken. Kehitystehtävän vastapuolena on poissulkeminen eli eristäytyminen. Tämä tunne tulee kokemuksesta, että minua tai jotain ominaisuuttani ei hyväksytä. Eriksonin mukaan tämä kuvaa myös heikkoa suhdetta omaan itseensä. ”Minä sulkeudun pois, koska minut on joskus poissuljettu”. (Dunderfelt 1997, 246-247).

3.1 Nuoren arki ja itsenäistyminen

Itsenäistyminen on vallan siirtymistä nuorelle itselleen. Nuoren tarvitsee päästä irti valtaa hallitsevista henkilöistä tai muista vallanmuodoista, kuten esimerkiksi auktoriteeteista. Itsenäistymisen ja vallan siirtymisessä nuori kokee yleensä myös vihaa, joka näkyy joko avoimena tai kytee pinnan alla. Tunteet ja ajatukset tarvitsevat ulkopuolisen kohteen purkautua. Jolloin vihankin kohteeksi voi tulla jokin muu syy, kuin alkuperäinen vihan kohde. (Turunen 2005, 120-121.)

Nuori haluaa itse määrätä edes osan oman elämänsä tavoitteista ja sisällöistä, joista voi syntyä valtataisteluja. Kyse on kuitenkin siitä, miten jäsentää nuorelle elämää ja antaa elämänohjeita. Päätösvaltaa tulee siirtää koko ajan enemmän kehittyvälle nuorelle, jolloin tasapainottelu aikuisten ja nuoren päätösvalan välillä on vaikeaa hallita. Aikuisen onkin tässä tilanteessa mietittävä koko ajan, missä määrin nuoren oma arviointikyky on kehittynyt, jotta osataan antaa päätösvalta nuoren oman harkinnan varaan. On kuitenkin huomioitava mahdollisuus, että nuori voi tehdä vielä jotain järjetöntä, sillä hän ei välttämättä aina osaa vielä nähdä, tai arvioida omien tekojensa seurauksia. (Turunen 2005, 122). Mikäli tämä vaihe etenee normaalisti, nuori alkaa itse hallita aiempaa itsenäisemmin omaa elämäänsä (Turunen 2005, 122-123). Tällä nuori asettaa aikuiselle rajan, ”*minun elämäni ei kajota noin vain*”. Viha on omalla tavallaan myös tervettä tässä elämänvaiheessa, sillä se nostaa nuoren itsetuntoa ja tuottaa myös sisäistä päättäväisyyttä sekä sitkeyttä. Vihalla nuori voi myös tukahduttaa sisäisiä paineita, kuten esimerkiksi häpeää. Lapset jotka ovat kasvaneet epäjohtonmukaisissa sekä puutteellisissa oloissa suojaavat itseään tällä keinolla. (Turunen 2005, 123).

Nuoren kasvaessa aikuisuuteen hänen tunnetasonsa ikään kuin sisäistyy. Tämä liittyy vahvasti nuoren kokemukseen maailmasta. Kokemus maailmasta on myös heijastusta tunteistamme sekä kokemuksista, jolloin nuoren näkökulmasta esimerkiksi pettymys on tunteena suuri. Aikuisuuden tietoisuus ei ole täysin vielä muodostunut. Nuori elää tässä hetkessä ajattelematta asiaa sen enempää. Aikuisille tämä näyttäytyy vastuuttomuutena, mutta se kuuluu nuoren kokemukseen.

Minuuden kehitysvaihe alkaa vasta varhaisaikuisuudessa ja tämä on osa nuoren itsenäistymistä. Nuoruusiässä on kuohuntaa, mutta erityisesti se näkyy tunne-elämän vaikeuksina, jotka saattavat johtua esimerkiksi menneistä kokemuksista, kasvutaustasta, että perheoloista. Nuori ei pysty pitämään ympäristön ongelmia ulkopuolella, vaan ne ovat hänelle henkilökohtaisia. Näin voi syntyä myös konflikteja ympäristön kanssa. Ahdistus ja pelko ovat henkilökohtaisia, niitä ei voi ohittaa tai työntää syrjään, vaan ne on kohdattava varoen. Nuorta ei saa pakottaa tiedostamaan kipeitä asioita, ellei hän ole itse valmis kohtaamaan niitä. Nuorta ei saa tässä vaiheessa pakottaa hänelle ylivoimaisiin tehtäviin, vaan nuoren tulee sopeutua elämän vaatimuksiin sekä muotoihin tottumalla niihin ajan kanssa. (Turunen 2005, 123-125.)

Aikuisuuden kynnyksellä nuoren ajattelu kehittyy ja jäsentää kaikkea jo kohdattua. Se auttaa näkemään mahdollisuuksia ja yhteyksiä asioiden välillä. Kyse on myös itsenäistyvistä ajattelusta, sillä ajattelu on vallan ja hallitsemisen perusilmiö. Nuori arvioi ympäristöään, jossa viha ilmenee, sillä kyse on arvostelun kohteeksi asettumisesta, joka ei ole nuorelle kokemuksena neutraali tapahtuma. (Turunen 2005, 130). Nuorelle ajattelu auttaa erottumaan persoonana, vaikka nuori ei ole vielä itsenäinen. Ajattelu jäsentää jo koettuja tapahtumia, ympäristöstä tehtyjä havaintoja, elämyksiä ja heijastuu nuorelle maailmankatsomuskysymyksinä. Kehittyvät ja kasvavat älylliset näkökulmat saattavat olla jo mukana, jolloin yksilö löytää kokemuksille perusteluja. Tässä ikävaiheessa sisäistyvät kulttuuriarvot. On muistettava, että nuoret haluavat pohtia ja tunnustella mahdollisuuksiaan. Tunne-elämän muuttuminen ja kehittyminen pakottaa yksilön itsetutkimukseen, sillä syvimmällään yksilö haluaa hallita kohtuullisesti omaa elämäänsä. (Turunen 2005, 132-134).

Tässä tutkimuksessa huomioin yksilön kehityksen varhaisaikuisuuteen asti, sillä jälkihuolto päättyy kun nuori täyttää 21 vuotta. Varhaisaikuisuus on yksilön minuuden kehitysvaihe, joka yhä on nuoruutta. Yksilö oppii olemaan tekemisissä yhteiskuntamme sosiaalisen todellisuuden kanssa. Kaikki, mitä yksilö haluaa ja hänen tarvitsee saavuttaa on yhteiskuntamme luomien arvojen, normien sekä järjestelmien hallinnassa. Näiden normien avulla yksilö oppii rakentamaan omia persoonallisia valmiuksiaan. Elämän ilmiöt muuttuvat kokemukseksi, kyvykkyudeksi, tiedoksi ja taidoksi eli identiteetiksi. (Turunen 2005, 146).

Varhaisaikuisuudessa yksilö kaipaa yhä enemmän omaa henkilökohtaista otetta elämäänsä, omaan elämänhallintaansa, kuten esimerkiksi työhön tai työn saamiseen tai ammattiuran hankintaan opiskelemalla. (Turunen 2005, 155). Varhaisaikuisuudessa yksilö on yhä monin tavoin epäitsenäinen, mutta itsenäistymispaine on suuri. Nuorella aikuisella tulisi olla tilaa kokeilla omia taitojaan ja etsiä oma käsitys asioista. Hänen on saatava päätellä ja ratkaista asioita itse vaikka yksilö tarvitsisikin usein tukea päätöksen tekemiseen. Liiallisen paineen antaminen ei ole pedagogisesti viisasta, nuorelle ei saa antaa liian ankaraa linjaa ratkaisuun. Tärkeintä on huomioida, että jokaisen ihmisen kehitys on yksilöllistä ja vaihtelee yksilöiden vanhenemisen mukaan. Haasteena kehityksessä nuorille voi tulla oman minuuden kohtaaminen, kuka minä olen? Nuori saattaa joutua kokemaan erillisyyttä, yksinäisyyttä, järkytystä sekä ahdistusta. Tämä vapauden ja tietoisuuden kehitys kulkee kohti itsenäisyyttä. Tässä kehitysvaiheessa nuori yksilö voi herkästi sairastua mieleltään, sillä yksilöllä ei välttämättä vielä ole kykyä hallita esiin nousevia paineita. (Turunen 2005, 156-158).

4 ELÄMÄNHALLINTA OSANA ITSENÄISTYMISTÄ

4.1 Mitä on elämänhallinta

Tämän tutkimuksen keskeisimpänä käsitteenä on elämänhallinta, joka on kategorioitu sisäiseen- ja ulkoiseen elämänhallintaan. Pääpaino tutkimuksessa on kuitenkin sisäisen elämänhallinnan tuen tarpeiden esiin nostamisessa. Tutkimuksessa käsitellään myös ulkoista elämänhallintaa, johon liittyy näkökulmana ja vaikuttavana tekijänä ympäristö. Tällä tarkoitetaan nuorten haastavaa lapsuutta ja sen lähtökohtia. Keskeisenä käsitteenä on myös toimijuus, joka näkyy elämänhallintataidoissa. Hyvät elämänhallintataidot auttavat nuorta itsenäistymisessä. Saara Salosen opinnäytetyössä jälkihuolto nuorten kokemuksia elämänhallinta taidoistaan tuli esille nuorten sisäisen elämänhallinnan taitojen olevan puutteelliset ja niiden taitojen kehittämiseen kaivataan lisää tukea. Elämänhallinta on käsite, jonka sisältää ihmisen elämän eri osa-alueita. Siihen vaikuttavat esimerkiksi yksilön sosiaalinen asema, terveys, työkyky, perhe ja asuminen ja yksilön voimavarat. Elämänhallinta on ihmisen perustarve, johon liittyy vahvasti yksilön minäkuva sekä itsetunto. Elämänhallinta pitää sisällään kaikki elämän eri osa-alueet ja selittää ihmisen käytöstä. (Keltikangas-Järvinen 2008, 250). Elämänhallinnan käsite pohjautuu englannin kielen ”coping” sanasta. Yksilön tarve hallita omaa elämäänsä kuuluu ihmisen perustarpeisiin. Vastoinkäymiset elämässä ovat yksilön suurimpia pelkoja ja turvattomuuden lähteitä.

Elämänhallinnalla tarkoitetaan yksilön uskoa ja vaikuttavuutta omiin asioihinsa, sekä kykyä muuttaa olosuhteita paremmiksi itselleen. Yksilö yrittää omalla toiminnallaan muuttaa ulkoisia ja sisäisiä olosuhteita, jotka hän määrittää itselleen liian raskaiksi ja omat voimavarat ylittäviksi. Yksilö voi muuttaa näin omia tapojaan tulkita asioita tai toimia eri tavalla. Yksilön elämänhallinta koetaan oleva korkealla, jos hän itse uskoo voivansa omilla päätöksillään vaikuttaa siihen mitä tapahtuu. Elämänhallintaa voidaan kuvailla yksilön tunnetiloilla. Mitä vaikeampi elämä, sitä enemmän se näkyy elämänhallinnassa. Liian raskaan elämän kanssa yksilö ei selviä yllättävistä, vaikeista ja raskaista vastoinkäymisistä. Tämä voi näkyä esimerkiksi masennuksena tai ahdistuneisuutena. (Nurmi ym, 2006, 150-151.)

Elämänhallinnan ensimmäinen kehitysvaihe alkaa varhaislapsuudessa, vauvana. Tässä kehitysvaiheessa lapsella on suoja pelottavia asioita vastaan ja se on välttämätöntä hänen kehitykselleen. Kokemus siitä, että hän voi ilmaista itkulla tarpeitaan ja joihin vastataan, vaikuttavat siihen mitä hänelle tapahtuu. Kyse on vuorovaikutuksesta. Vauva on riippuvainen ympärillä olevista ihmisistä, jotka ilmestyvät paikalle kun hän sitä tarvitsee. Tässä kehitysvaiheessa tärkeintä onkin, että lapsen itkuun ja tarpeisiin vastataan oikealla hetkellä, jotta myös vauva tai lapsi yhdistää oman toimintansa lopputulokseen eli saatuun hoivaan. Tätä alkavaa elämänhallinnan tunnetta horjuttaa se, ettei itkuun reagoida vauvan tarvitsemalla tavalla. Tämä voi johtaa vakaviin ongelmiin aikuisiässä. (Keltikangas-Järvinen 2008, 258-259). Lastensuojelussa olevilla nuorilla voi olla taustalla juuri tähän kehitysvaiheeseen liittyviä haasteita. Nämä lapset ja nuoret ovat kokeneet huolenpidon laiminlyöntiä ja turvattomuuden tunnetta.

Lapsen kehittyessä jokainen omasta toiminnasta onnistuminen kehittää elämänhallintatunnetta. Aikuisen näkökulmasta on tärkeää harkita, missä tilanteissa puuttuu yrityksiin. On huomioitava, että ihminen ei ymmärrä virheistä, ellei näe miten virheen voi korjata. On tärkeää opettaa lapselle syy-seuraussuhteita, havainnointia ja tulkitsemista eri tilanteissa. Ymmärrys, että asioihin voi vaikuttaa omilla ratkaisuilla, omalla käytöksellä, sekä siihen, että omalla toiminnalla ja lopputuloksella on yhteys. Elämänhallinnan kehittymiseen vaikuttavat myös rajat sekä kontrolli. Lapsen tulee ymmärtää mistä käytöksestä seuraa kiitos tai rangaistus, jotta hän voi näennäisesti valita itse miten hän käyttäytyy. Mikäli rajoja ei ole, lapsi ei voi tietää mitä tapahtuu, tai milloin vanhempi suuttuu käytöksestä. Tämä näkyy myöhemmin ulkoisten tekijöiden kautta sisäisenä hallintana. Opitaan käyttäytymisnormeja, sosiaalisia oppeja, mikä on oikein ja mikä väärin. Tärkein palkinto on oma hyväksyntä, oma valinta, minä tein oikein. Tämä opitaan vastuun kautta kun lapsi joutuu itse ottamaan vastuuta teoistaan. Elämänhallinnan saavuttamisen iällä ei sinänsä ole merkitystä, mutta liian varhain itsenäistetty lapsi ei voi oppia kunnollista elämänhallintaa. Liian varhainen vastuu päätösten tekoon ei kasvata lapsen vastuuntuntoa, vaan voi johtaa ongelmiin. (Keltikangas-Järvinen 2008, 264-265). Tämä näkyy lastensuojelun asiakkaana olevissa lapsissa, joiden on ollut pakko selviytyä vaikeissakin tilanteissa itsenäisesti.

Elämänhallinnan viimeinen kehitysvaihe liittyy vahvasti sisäisen autonomian saavuttamiseen. Tällä tarkoitetaan oman käytöksen hallintaa ja ohjaamista sosiaalisen yhteisön hyväksymällä tavalla (Nurmi ym, 2006, 183). Yksilö hallitsee tunnetiloja, mielialaa ja reaktioita siten, etteivät ne ole välittömässä yhteydessä ulkomaailman tapahtumiin. Tapahtumat tulkitaan ja niille annetaan omia merkityksiä, jolloin reaktio voi tapahtua tarkoitettusti viiveellä, tällöin yksilö säätelee milloin reaktio tapahtuu, miten hän reagoi ja miten hän näyttää omat tunteensa.

Elämänhallinta syntyy vähitellen ja kehittyminen kestää yksilön aikuisikään saakka. Elämänhallinta on tunne omasta vaikuttamisen mahdollisuudesta ja kykyä tehdä erilaisia kompromisseja omien, kuin ympäristön laatimien vaatimusten välillä. Yksilö yrittää löytää oma valintansa sovittujen sääntöjen puitteissa. Elämänhallinta on kykyä toteuttaa itseään, olla tyytyväinen siten, että muutkin ovat tyytyväisiä. (Keltikangas-Järvinen 2008, 262-263). Tämän sisäisen kontrollin saavuttaminen edellyttää sen, että jo lapselle annetaan keinot käsitellä omia tunteitaan. Mikäli lapsi jätetään täysin yksin omien tunteidensa kanssa, ilman aikuisen tukea niiden käsittelemisessä, vaikeutuu lapsen elämänhallinta. (Keltikangas-Järvinen 2008, 264-265). Myös koulunkäynnillä on merkitystä myöhemmälle elämänhallinnan kehittymiselle. Tärkeintä olisi, että lapsi saisi uskoa itseensä oppijana ja luottaa siihen, että hän osaa oppia sekä opiskella. On tärkeää ettei lapselle tule tunnetta, ettei hän voi vaikuttaa siihen, miten koulunkäynti sujuu. Tuki on tärkeää myös koulumaailmasta. Kehittyvään hallintaan vaikuttaa positiivisesti niin kuin negatiivisesti arvosanat ja lapsen tulee ymmärtää miksi ja miten arvosanat muodostuvat. Lapsen tulisi siis kokea, että arvosanat tulevat oman työn seurauksena ja, että häntä ei arvostella asioista mihin hän itse ei pysty vaikuttamaan. (Keltikangas-Järvinen 2008, 265-266).

Haasteena elämänhallinnalle voidaan pitää ulkoisten tekijöiden vaikutuksia nuoren minäkuvaan, haaveisiin ja elämänhallintaan. Ne voivat esimerkiksi pohjautua ikätovereilta tai vanhemmilta. Ulkoiset mahdollisuudet voivat myös olla hyvin rajalliset. Tänäpäin valittu päätös voi vaikuttaa myöhemmin tarjolla oleviin vaihtoehtoihin esimerkiksi koulutuksen valinnassa tai pääsykokeissa. Vaihtoehtoisesti on myös huomioitava satunnaisesti tapahtuvat, mutta tulevaisuuden kannalta vaikuttavat tekijät, kuten työttömyys tai onnettomuus. (Lyytinen ym, 2003. 266-267).

4.2 Yksilön voimavarat itsenäistymisessä

Yksilön henkilökohtainen tavoite on saavuttaa niin sanotusti itse hankittu autonomia eli itsenäistyminen. Haasteena jälkihuoltonuorten kanssa voi olla henkisen ja fyysisen kehityksen epätasapaino, jonka puutteellisuus näkyy henkisessä itsenäistymisessä. Jälkihuolton tulisi kiinnittää huomiota nuoren minäkuvaan ja identiteetin eheyteen itsenäisyyden määritelmänä siihen, onko nuori valmis elämään itsenäisesti? Odottaako yhteiskuntamme, että sijaishuolto voi jokaisen nuoren kohdalla täyttää ikävaiheeseen oletetut normit ja odotukset riippumatta yksilön historiasta? (Lyytinen 1995, 258-259.)

Miten varmistetaan, että nuorella on tarpeeksi voimavaroja itsenäistymiseen?

Keskitytäänkö nyky-yhteiskunnassa siihen, että hyvät nuoret ovat niitä, jotka eivät pyydä apua? Kuitenkin pidetään hyvänä, että mitä aikaisemmin nuori itsenäistyy, sitä parempi nuori on” yhteiskunnan silmissä”. Mitkä tekijät määrittelevät itsenäistymiseen siirtymisen olevan oikea aikaisia? (Lyytinen 1995, 260.)

Yksilön elämänhallintataidot ovat keskeinen osa nuoren omaa itsenäisyyden tunnetta ja itsenäistymistä. Itsenäisyyden voi määritellä hyväksi silloinkin, vaikka näkisi vain ulkoisen elämänhallinnan onnistuneen. Siihen liittyy vahvasti myös sisäinen elämänhallinta, johon liitetään yksilön oman vastuunkantaminen itsestään, päätöksistään, sekä oman itsenäisen elämän eläminen muiden ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa. Elämänhallintaa voidaan kuvata myös pärjäävyyden käsitteellä, jota voidaan pitää olennaisena jälkihuoltonuorten itsenäistymisessä. Tällä viitataan nuorten selviytymiseen itsenäisesti elämässä. (Collins 2001, 281.)

4.3 Ulkoinen elämäntilanne

Tässä tutkimuksessa keskitytään sisäiseen elämäntilanteeseen ja sen tuomiin haasteisiin, jonka vuoksi käsitteen avaaminen jää tässä tutkimuksessa suppeaksi. Ulkoinen elämäntilanne koostuu yksilön omasta kyvystä ottaa vastuuta elämästään taloudellisesti ja henkisesti. Yksilö uskoo pystyvänsä hallitsemaan oman elämänsä ilman ulkopuolisten tekijöiden vaikutuksia. Yksilön tulisi rakentaa elämäntilanteensa oman identiteettinsä kautta, omien kokemusten, sekä itse harkitsemiensa ratkaisujen pohjalta, eikä omaksua identiteettiään ulkopuolelta. Kuitenkin on mahdollista, että yksilön identiteetti on voitu omaksua ulkopuolelta. Tällöin yksilön oma elämä voi tuntua itselle täysin vieraalta muiden asettamien toiveiden ja odotusten suorittamiselta. (Keltikangas-Järvinen 2008, 268-269).

4.4 Sisäinen elämäntilanne

Sisäinen elämäntilanne on kyky sopeutua erilaisiin muutoksiin elämän aikana ja esimerkiksi selvitä vastoinkäymisistä tai vaikeuksien kohtaamisesta. Elämäntilanne on määrätietoisuutta, tavoitteellisuutta, vastuuntuntoa, itsekontrollia ja tasapainoisuutta. Sisäinen elämäntilanne on oman yksilön oman itsensä, tunnetilojensa ja omien käyttäytymisseurausten ohjaamista. Se näkyy itsenäisyytenä omassa päätöksissä, tasapainoisuutena ja kykyä ongelmien käsittelemiseen omassa mielessä siten, että ne eivät tuota stressiä, jotka voivat kehittyä somaattisiksi sairauksiksi tai mielenterveysongelmiksi (Keltikangas-Järvinen 2008, 267).

Sisäisessä elämäntilanteessa yksilöllä on oltava kokonaisvaltainen käsitys omasta itsestä joka pohjautuu omiin käsityksiin, kokemuksiin ja se muodostuu omista tavoitteista sekä ratkaisuista; tätä kutsutaan identiteetiksi. Perustana ovat omat yksilölliset ominaisuudet, jotka muodostuvat vuorovaikutuksesta ja siitä saadusta palautteesta. Yksilö ohjaa siis omaa elämäänsä ja asettaa itselleen tavoitteita. Identiteetin muodostumiseen vaikuttaa nuoren sopeutumiskyky eri tilanteisiin. Hän saattaa joutua sopeutumaan omis-

ta tavoitteistaan sekä toimintatavoistaan (Nurmi ym, 150). Oman identiteetin kehittymisen kestää aikuisikään saakka ja siinä tärkeät elämänvaiheet, kehityskriisit ja sekä suuret elämänmuutokset voivat muuttaa yksilön identiteettiä aikuisikään saakka. Identiteetti kertoo yksilölle, minkälainen hän on ja antaa pohjan koko elämänhallinnalle. (Keltikangas-Järvinen 2008, 268).

Vahva identiteetti ja sisäinen elämänhallinta auttavat yksilöä kestämaan paineita, stressiä sekä muutoksia. Tällöin yksilö tuntee, että hän pystyy toteuttamaan itseään, tehdä omia valintojaan, omilla arvoillaan kaikilla elämän eri alueilla. Ennen kuin yksilö voi hallita, tai kontrolloida mitään, tulisi hänen tuntea ensin oma itsensä. Ennen kuin yksilö päättää, mitä hän haluaa tavoitella, mistä valinnasta hyvä olo tulee, mitä hänen tulee kontrolloida ja mitä hänen on vältettävä tulisi hänen tuntea, mikä on omaa minuutta, sekä missä asioissa yksilö eroaa muista (Keltikangas-Järvinen 2008, 268-269).

Yksilön identiteetti muodostuu ja perustuu omille kokemuksille, omille ratkaisuille ja omille tavoitteille. Nyky-yhteiskunnassa vahvakin identiteetti voi horjua helposti vaatimusten edessä, sillä yksilö voi tuntea itsensä erilaiseksi väärällä tavalla. Tämä on kasvava ilmiö. (Keltikangas-Järvinen 2008, 270-271). Hyvää elämänhallintaa edellyttää se, että yksilö voi rakentaa oman elämänsä ja oman identiteettinsä itse (Keltikangas-Järvinen 2008, 272). Sisäinen elämänhallinta on yksinkertaisesti siis henkistä, se on kykyä sopeutua erilaisiin tilanteisiin, sekä kykyä ratkaista ongelmia.

4.5 Toimijuus osana elämänhallintaa

Käsite toimijuus (agency) tulee gerontologiasta. Se on elämän rakentamista tehden valintoja käyttäen omia resursseja, tehden valintoja, toimien mahdollisuuksissa ja sekä sen ehtojen rajoissa, jotka määräytyvät yhteiskunnastamme. Yksilö reflektoi omia valintojaan mahdollisiin vaihtoehtoihin elämäntilanteissaan. Yksilö elää elämänsä ja häneen vaikuttavat elämänsä keskinäisten riippuvuuksien verkosto. Mitkä ovat yksilön elämäntilanteen ehdot, miten ne rakentuvat, mitä on pakko tehdä, mitä valintamahdollisuuksia on, millaisia resursseja on olemassa ja miten niitä on käytettävissä (Jyrkämä 2008 203-204.)

4.6 Mitä on toimijuus?

Toimijuudessa keskeisenä ovat toimivan yksilön, rakenteiden, ja yhteiskunnallisten lainalaisuuksien väliset suhteet. Ohjaako yksilö omaa toimintaansa vai ohjaako yksilön toimintaa yhteiskunnan rakenteet sekä eritasoiset lainalaisuudet?

Toimijuutta luonnehditaan useammasta näkökulmasta. David ja Julia Jary katsovat toimijuuden tarkoittavan toimijoiden kykyä toimia täysin riippumatta yhteiskuntarakenteidemme luomista rajoista. Tällöin termillä korostetaan yksilön oman toiminnan tavoitteellisuutta, oman tahdon suuntaamaa luonnetta ja oman toiminnan korostettua tavoitteellisuutta, yksilön vapaata tahtoa, moraalisia valintoja, sekä kyvykkyyttä. Missä ovat rakenteiden vaikutukset, lainalaisuus, muut ihmiset (Jyrkämä 2007, 202)

Giddensiläinen näkemys toimijuudesta jäsentyy rakenteiden ja toiminnan liittymisellä läheisesti yhteen. Tässä näkökulmassa näkyy kuitenkin rakenteidemme kaksinaisuus. Kielteisessä mielessä ne rajoittavat ja määräävät toimintaamme, mutta myönteisessä mielessä ne mahdollistavat sekä ohjaavat yksilöitä sekä ihmisryhmienkin toimintaa. Yksilö toimijuuden toteuttajana on rakenteiden omaksuja, kantaja ja uusija, mutta myös rakenteidemme hyväksikäyttäjä. Carsteinin mukaan yksilö tekee valintoja vuorovaikutukseen sekä asioihin, jotka ovat hänelle emotionaalisesti palkitsevia (Jyrkämä 2007, 204).

Toimijuus tarkoittaa toimintavalmiutta joka on yhteisöllisessä toiminnassa syntyvää yksilön oman identiteetin ja kulttuurimallin kehittämistä. Toimijuutta voi olla sekä yksilöllä, että yhteisöllä. Yksilöllä on toimijuudessa tahtoa toimia itse aktiivisesti, kokea ja olla olemassa. Käsitteeseen liitetään usein aktiivisuus, osallisuus, vaikutus- ja valinnan mahdollisuus sekä intentionaalisuus. Intentionaalisuus tarkoittaa kykyä tietoisuuteen esimerkiksi toimintaan, jolla on aina tavoite tai merkitys. Toimijuus perustuu myös yksilön vapaaehtoisuuteen, se on taitoa, voimaa ja valintoja omiin toimintatapoihin, sekä niiden kehitykseen ja muutokseen. Toimijuus rakentuu kuudesta tilanteellisesta modaliteetista. Ensimmäinen on kyetä -modaliteetti, johon kuuluu ruumiillinen toimintakyky, eli fyysinen sekä psyykinen kykeneminen. Täytyä -modaliteetti, johon kuuluu pakot, välttämättömyydet, esteet sekä rajoitteet. Osata -modaliteetti, johon liitetään taidot ja tiedot sekä pysyvä osaaminen. Voida, jossa on mahdollisuudet ja vaihtoehdot. Haluta,

jossa on tavoitteet, päämäärä sekä motivaatio ja viimeisenä tuntee -modaliteetti, jossa on tunteet, arviot ja arvostukset, sekä niihin liittyvät kokemukset. Yksilö liittyy ne kohtaamiinsa asioihin ja eri tilanteisiin (206 Jyrkämä). Modaliteetit ovat toisistaan erillisiä, mutta silti toisiinsa kytkeytyneitä. Nämä modaliteetit voidaan suhteuttaa ikään, ajankohtaan, ikäryhmään, sukupolveen, paikkaan sekä aikaan. (Jyrkämä 2007, 206-207).

Toimijuus näkyy yksilön toimintakyvyssä oleellisesti aikaisempien kokemusten ja tapahtumien läsnäololla. Yksilö tekee valintoja tai päättää toimia tietyllä tavalla. Tämä vaikuttaa yksilön omaan toimintaan rajoittavasti, estäen myös mahdollisuuksia ja saattaa vaikuttaa nuoren tulevaisuuden näkymiin. Yksilö on eettisiä arvioita tekevä ihminen, jonka hyvinvointi tai pahoinvointi selittyy heidän normatiivista valinnoistaan; *eli miten jokin asia tai päätös pitäisi tehdä, mihin täytyisi pyrkiä ja mikä on toiminnan tavoite?* Yksilön arvot ja hyvä elämä ovat sidoksissa siihen, mitä ihmiset arvostavat ja miten yksilöä kohdellaan sosiaalisissa suhteissa (Hänninen, Kuusela, Saastamoinen toim. 2014, 9). *Voidaan pohtia mikä on yksilön tahdonvapaus arkielämässä, missä määrin toimintamme on rakenteellisesti tai sosiaalisesti jo määrätynyttä?* Jo kokemamme on kuitenkin aina taustalla vaikuttamassa valinnoissamme joita teemme. (Hänninen, Kuusela, Saastamoinen toim. 2014, 33).

4.7 Toimijuus ja elämäntilanne

Toimijuudella selitetään merkityksiä yksilön päätöksissä, sillä hänen elämäntilanteensa vaikuttaa nykyhetkessä taustalla hänen itse tekemissään valinnoissa. Elämäntilanteella voidaan selittää yksilön käytöstä (Keltikangas-Järvinen 2008, 250).

Yksilö törmää jatkuvasti omassa arjessaan toimijuuden modaliteetteihin erilaisissa tilanteissa ja erilaisilla toimintavaihtoehtoilla. Olennaista on, että nämä osaamisen, kykenemisen, täytymisen, voimisen, haluamisen ja tunteiden näkyvyys ovat vahvasti mukana arjessa. Erilaiset tilanteet vaikuttavat sekä näkyvät myös kulttuurissamme aikaan ja paikkaan sitoutuvina. (Jyrkämä 2007, 208).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS, TARKOITUS JA TAVOITTEET

5.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtävänä on selvittää miten nuoret kokevat elämäntilanteen ja sen tukemisen sijoituksen aikana ja siirtymävaiheessa jälkihooltoon.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaisia sisäisen elämäntilanteen tarpeita heillä on?
2. Millaista sisäisen elämäntilanteen tukea nuoret toivovat saavansa siirtymävaiheessa?
3. Miten siirtymävaihetta voitaisiin kehittää tai helpottaa sisäisen elämäntilanteen kannalta?

Tavoitteena on nostaa esille millaisia elämäntilanteen tarpeita nuoret kokevat. Nuorten kokemusten esiin nostamisella sekä puheeksi ottamisella voidaan kehittää ja helpottaa siirtymävaihetta niin nuorille kuin työntekijöillekin.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on toteutettu lasten- ja nuortenkodissa.

Tutkimukseen osallistui kaksi nuorta, jotka olen nimennyt Tytiksi ja Veikoksi suojatakseni heidän yksityisyyttään. Kohdejoukko on valittu kuvaamaan sijais- ja jälkihuollon eri vaiheita ja vastamaan tutkimuskysymyksiä kertomalla omia kokemuksiaan prosessista.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus eli tutkimus tuottaa laadullista tutkimusaineistoa. Tarkoituksena on tuoda esille sijoituksen siirtymävaiheen elämänhallinnan puutteita teemahaastattelulla. Valitsin avoimen haastattelun eli syvähaastattelun tutkimukseen, sillä sen avulla voidaan saada tarkemmin tietoa haastateltavien elämästä ja todellisuudesta, mikä auttaa tutkimusprosessia. Näin haastattelussa asioista voi keskustella ja palata aiheeseen mikäli se nousee uudestaan esille ilmiönä haastattelutilanteessa. Haastattelututkimuksen etuna on vuorovaikutus haastateltavien kanssa. Tällöin haastateltava kertoo itse itseään koskevaa tietoa. Haastattelumenetelmä on myös joustava aineiston keruun kannalta. (Hirsjärvi ym, 1997. 199-205). Tutkimusaineiston analyysi on toteutettu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132-133).

Tutkimuksessa haastatellaan kahta nuorta, joista toinen on tyttö ja toinen poika. Näitä nimityksiä ei käytetä heistä opinnäytetyössä vaan heitä kutsutaan nimillä Tytti ja Veikka. Tutkimuksessa on siis kaksi tapausta. Toinen haastateltava siirtyy jälkihuoltoon myöhemmin, mutta toinen haastateltava on jo jälkihuollossa, häneltä kysytään näkökulmana puutteita tai ehdotuksia siitä, millä sisäistä elämänhallintaa olisi voitu parantaa siirtymävaiheessa. Haastattelutilannetta helpotetaan käymällä tutustumiskäynnillä ennen varsinaisen haastattelun tekemistä, tutustumalla haastateltaviin ennalta. Haastattelu tilanteessa mukana oli lasten- ja nuortenkodin työntekijä. Haastattelut suoritettiin maaliskuuhun 2016.

Toimin haastattelussa mukana aktiivisena osallistujana, eli keskustelin, esitin kysymyksiä ja tein muistiinpanoja. Toimin haastattelutilanteessa osallistuvana, näin havainnointi haastattelutilanteessa oli itse tilanteeseen muotoutuvaa. (Hirsjärvi, ym 1997, 207-2119). Aineisto kerättiin haastattelulla nousseista keskusteluista, joka tallennettiin äänittämällä. Keskusteluista nousseet ilmiöt litteroitiin eli kirjoitettiin puhtaaksi raportointia varten, jolloin tutkimuksessa voidaan nostaa esille esimerkkejä. (Hirsjärvi, ym 1997, 2017). Aineistosta on tärkeää nostaa esille samankaltaisuuksia, kuin eroavaisuuksia. Tutkimuksen onnistumiseksi syvän tiedon saanti oli merkittävää tutkimuksen kannalta, sillä tutkimus oli itsessään suppea, koska haastateltavia oli kaksi. Toisaalta näin saatiin nostettua enemmän tietoa esille ja peilattua sitä enemmän nuorten kokemaan yksilölliseen sijaishuollon prosessiin eri näkökulmien kautta. Esimerkkinä yksilöllinen tutustumiskäynti sekä omalla haastattelurunkopohjalla tunnin mittainen haastattelu. Tiivistä litteroitua tietoa kerättiin Tytiltä 6 sivua ja Veikolta 10 sivua.

Eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmasta on poistettava nuorten tunnistettavuus. Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tutkimuksesta nousseista ilmiöistä saatiin vastaukset tutkimustehtävään. Pysin tällä menetelmällä tuomaan tutkimukseen osallistuvien nuorten kertoman heidän näkökulmastaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112-113.) Analyysimenetelmän valinta perustui haastattelututkimusvalinnan pohjalta haastateltavien kertomaan josta tutkijana etsin tärkeitä merkityskokonaisuuksia tuloksia varten. (Vilkkä 2005, 139-160.) Analyysi tutkimuksessa etenee tutkimuskysymysten mukaisesti haastatteluissa pidetyistä keskusteluista sekä nostetuista sitaateista johtopäätöksiin. Olen nostanut esille tutkimukselle tärkeitä teemoja nuorten kokemasta toivottuihin kehityskohteisiin ja työntekijän rooliin.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Haastateltavat nuoret määrittivät elämänhallinnan olevan konkreettisten asioiden hallintaa. Tytti sanoi elämänhallinnan tarkoittavan, että osaa hoitaa omat asiansa. Hän lueteli tähän kuuluvan esimerkiksi ruoanlaiton, veroilmoituksen tekemisen, byrokraattiset asiat, koulussa ja töissä käymisen.

Veikka kertoi elämänhallinnan yleisesti tarkoittavan sitä, kuinka hyvin on hoidettava arkielämän asiat, ihmissuhteet sekä oman terveyden ylläpitämisen.

Tytti koki aikuistuminen ja itsenäistymisen tarkoittavan:

Ei pääse enää niin helpolla, ei voi pitää nuoruutta tekosyynä, pitää osata olla aikuinen

Aikuisuus tarkoittaa hänen mielestään sitä, ettei kukaan tee asioita enää hänen puolestaan, vaan hänen täytyy tehdä ne itse. Tytti sanoi itsenäistymisen tarkoittavan, että asiat pitää tehdä itse. Haastattelussa kysyin minkälaisia muutoksia aikuistuminen tarkoittaa, johon Tytti vastasi, että kaiken eteen pitää tehdä töitä, pitää ottaa vastuu omista tekemisistä sekä menoista.

Veikka sanoi aikuistumisen tarkoittavan kypsymistä henkisesti aikuisuuteen, hän koki itsenäistymisen tarkoittavan sitä, että nuori täyttää 18 -vuotta ja muuttaa pois kotoa. Kysyin minkälaisia muutoksia aikuistuminen tarkoittaa, jos verrataan asioista mitä pitää tehdä ennen kuin täyttää 18 -vuotta? Mitä on pitänyt tehdä ja mihin valmistautua? Veikka vastasi.

Pitää osata maksaa laskut ja hoitaa paperihommat, kuten täyttää lomakkeet, pyykit hoitaa, tehdä ruokaa itse

Seuraavana kysymyksenä oli, mitä haastateltavat ajattelivat sisäisen elämänhallinnan olevan? Tytti sanoi: ettei hänellä ole ”hajua”. Pystytkö käsittelemään omia tunteitasi, ratkaista ongelmia ja haasteita, sopeudutko hyvin erilaisiin muutoksiin? Työntekijä kysyi nuorelta: Onko jälkihuoltoon siirtymisessä jotain mikä tuntuu nuoresta haastavalta? Tytti vastasi, että hänellä on tapana mennä siitä, mistä aita on matalin. Hän kuvaili itse, miten hän menettää omasta mielestään ”hermot” liian nopeasti. Kysyin, näkeekö nuori tämän haasteena, joita pitää ehkä harjoitella ennen varsinaista jälkihuoltoa. Tytti vastasi.

joo, ja pitää kun täältä lähtee, niin saada sitä pinnaa venytettyä

Veikka määritteli sisäisen elämänhallinnan tarkoittavan omin tunteiden hallinnan olevan hyvä, mutta on asioita joita hän tarvittaessa kysyi ohjaajilta, esimerkiksi tyttöystävääsi oissa. Kysyin, että toivoiko haastateltava sellaisissa tilanteissa millaista tukea, johon haastateltava vastasi, ettei hän tarvinnut tukea vaan mahdollisuuden kysyä ohjaajilta neuvua. Työntekijä ehdotti tilanteeseen keskustelua.

6.1 Millaisia sisäisen elämänhallinnan tarpeita nuoret kokevat

Tutkimuksessa tuli ilmi, että nuoret toivoivat tuen tarpeen arviointia yksilöllisesti.

Tytti toivoi tuen olevan enemmän opastamista ja neuvontaa sekä työntekijän olemista vierellä. Itsenäistymistä harjoitteleva nuori tekee tarvittavat asiat itse, kuten hakee kesätyötä, hoitaa paperitöiden täyttämisen ja esimerkiksi omat ajanvaraukset, huolehtii itse itsestään ja hoitaa ruoanlaitot. Veikka joka asui omillaan, koki nykyisen järjestelmän olevan hyvä. Työntekijä kysyi tarkentavasti;

onko tuki sitä, että nuori laitetaan hoitamaan asiat itse, jotta nuori saa vastuuta?

Tässä vaiheessa ohjaaja olisi fyysisesti vierellä tukena ja tarvittaessa neuvojana. On huomioitava, että nuori on vasta aloittamassa itsenäistymistä ja tarvitsee tähän prosessiin vielä paljon tukea. Kun nuori muuttaa omilleen ja ohjaaja ei fyysisesti voi olla paikalla, koki nuori turvalliseksi tiedon, että ohjaajalle voi soittaa. Tässä nähdään myös yksilöllisyyden erot, osa jälkihuollon nuorista ei koe tarvitsevänsä niin paljoa apua ja kokee nykyisen jälkihuollon tuen riittäväksi.

6.2 Millaista sisäisen elämänhallinnan tukea nuoret toivovat saavansa siirtymävaiheessa?

Omaan elämään vaikuttamisen suhteen Tytti kertoi

Joo, oon voinu kertoa mikä huolestuttaa, tai jos haluaa tehdä jotain enemmän itse, ottaa enemmän vastuuta ja mua on kuunneltu ja sitä koitettu parhaan mukaan tehdä asialle jostain”

Nuori sanoi myös, että on saanut enemmän aikaa sosiaalityöntekijän ja ohjaajien kanssa puhua niistä. Työntekijä kertoi, että he ovat nuoren kanssa työskennelleet jo jälkihuollon lisäksi suhteisiin ja tukiverkoston liittyvissä asioissa, mikä heidän mielestään on tärkeää jatkossakin. Työntekijä kertoi, että nuori oli käynyt paljon läpi tunnepuolen järjestykseen laittamista: eli miten ja millä tavoin nuori lähtisi suhtautumaan asioihin. Kysyttäessä nuoren kokemusta vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin Tytti vastasi

Joo, ei oo mitään tehty mitään ennen kun oon sanonu et joo tehään näin, vielä aina-kaan. Jotkut asiat tulee omasta aloitteesta, ihan luonnostaan

Tytillä oli tunne, että hänen mielipidettään oli kuunneltu. Hän lisäsi, että toivoo jatkoon olevan samanlainen, että nuori saisi itse sanoa mikä nuoresta tuntuu hyvältä ja mikä huonolta. Tämä lisäisi jälkihuollon yksilöllistämistä.

Veikalle esitettiin sama kysymys omasta vaikuttavuuden kokemuksesta Veikko vastasi:

joo, silloin kun mä halusin muuttaa omilleni, mua kuunneltiin ja oon hyvin tyytyväinen siitä, vaikka ne oli eri mieltä

Veikalle oli myös syntynyt kokemus siitä, että hänen mielipidettään oli kuunneltu.

Kysyttäessä toimijuuden modaliteeteista tutkimuksessa tuli ilmi, että nuoret kokivat heidän osaavan jo arjen perusasiat kuten esimerkiksi Tytin vastauksessa

Kaikki ruoanlaitosta pyykinpesuun. Perusjutut, mitä pitää osata kun asuu omillaan, itsenäisenä

Kysymys peilaantui toimijuuden mitä tietoja ja taitoja on jo olemassa sekä voida-modaliteetista.

Mitä pitää voida tehdä? Tytti vastasi

Just semmosia mitä itse pitää osata. Pestä pyykkiä ja siivota ja huolehtia/ Siivota omat jälkensä. Tehdä ruokaa, et selviää hengissä

Veikka koki, että ennen jälkihuoltoon siirtymistä pitää osata:

Arkielämän juttuja on harjoteltu alusta alkaen kun lasten-ja nuorten kotiin on tultu. Astioiden pesemistä, pyykin pesemistä ja huoneen siivoamista tehty säännöllisesti kun se on sääntökin siä. Ne tuli tavaksi ja se on tosi hyvä

Mitä pitää voida tehdä? Veikka vastasi kysymykseen oman silloisen toiveen ja mahdollisuuksien mukaisesti.

Toivoin ja halusin asunnon Tampereen keskustassa. Lähteä mahdollisimman pian

Nuorille esitettiin kysymys heidän toiveistaan tulevaisuudelta. Mitkä olivat heidän omat tavoitteensa ja päämääränsä sekä mitkä asiat motivoivat heitä. Tytti toivoi hyvää asuntoa Tampereen alueelta, sillä hänen opintonsa ovat vielä kesken. Tulevaisuuden suunnitelmiiin kuului lukion jälkeen yliopistoon meno ja haastateltava kertoi olevansa onnellinen, sillä tiesi jo mitä alaa hän haluaa tulevaisuudessa opiskella. Haastateltava kertoi, että häntä motivoi ihmiset jotka hallitsevat omaa elämäänsä ja pystyvät pitämään kaiken hallinnassa, ovat päämäärätietoisia, elävät hyvää elämää.

haluisin olla joku päivä semmonen, itsenäinen olis päämääriä jotka haluisin saavuttaa ja olis jo päämääriä jotka oon saavuttanu omin keinoin, ite tekemällä, ei tarvis olla riippuvainen koko aika muista

Seuraavaksi haastateltavalta kysyttiin omasta vaikuttamisesta omaan elämään, päätökseen sekä millaista tukea nuori toivoisi, että hän saisi mahdollisuuden vaikuttaa omaan

elämäänsä sekä siihen liittyviin päätöksiin. Tytti totesi tiettyjen asioiden menevän lain mukaan, sillä hän ei asu kotona vanhempiensa luona. Nuori toivoi, että hänelle annetaan mahdollisuus sanoa mielipide päätöksiin, vaikka se eroaisi ohjaajan tai jonkun muun mielipiteestä.

Työntekijä kysyi haastattelutilanteessa, onko nuorella pelko tai ajatus asioista tai tilanteista, joissa ei nuori saisi pitää sitä. Haastateltava vastasi, ettei nyt keksi mitään.

Työntekijä tarkisti vielä, voisiko ajatus johtua nuoren elämän erilaisuudesta verrattaessa sitä omien vanhempien tai huoltajien luona asuvan nuoren elämään? Kokeeko nuori asioita, jotka vain täytyy pystyä tekemään? Tällä tarkennuksella pyrittiin kartoittamaan nuoren kokemusta päätösten tekemiseen. Kokeeko nuori, että päätökset tehdään hänen puolestaan, ilman nuorelle annettua mahdollisuutta ilmaista omaa mielipidettään ja sen kautta vaikuttaa hänen elämäänsä koskeviin päätöksiin. Tytti vastasi

Kun en asu vanhempieni luona, niin tietyt asiat päätetään tietyllä tavalla lain mukaan lasten- ja nuortenkodissa. Päätökset jossa mulla on mahdollisuus sanoa mielipiteeni, niin, että saisin sen sanoa vaikka se eroaa ohjaajien tai jonkun muun mielipiteestä

Haastattelija kysyi nuorelta nuoren omista toiveista jälkihuoltoprosessin jatkolle.

Tytti kertoi kokevansa tässä tarvitsevansa apua ja tukea.

Ohjaajat saattaa olla tietyillä elämänalueilla fiksumpia, kun oon vasta täyttämässä 18 ja aika taliaivo tietyissä jutuissa. Niin ohjaajat voi auttaa valitsemaan paremman vaihtoehdon ja saada mut yrittään enemmän, etten mee mistä aita on matalin, yrittää kannustaa. Etten mee helpointa reittiä

Kysyttäessä nuoren toiveista, Tytti totesi

Nyt toiminu kaikki hyvin tähän mennessä

Haastattelija kysyi nuorelta mitä nuori halusi siirtymävaiheessa. Mikä oli nuoren oma tavoite, päämäärä ja mikä motivoi nuorta. Veikka vastasi

Asunto ja muuttaminen omilleen

Haastattelija täsmensi kysymystä. Kysyen mikä siinä motivoi häntä? Veikka vastasi:

Se on sen lukion käynti, asuin silloin lasten- ja nuorten kodissa, jouduin bussilla menee joka päivä ja se on todella pitkä matka. Lasten- ja nuortenkoti on aika syrjäisessä paikassa. Pitää ensin kävellä bussipysäkille ja sitten vielä vaihtaa bussia. Yhteen suuntaan menee yhteensä tunti. Ja sitten lisäksi mulla on reenejä muutama kerta viikossa...Mä lähden aamulla kouluun lasten- ja nuortenkodista ja tuun joskus kymmeneltä takasi. Niin reenin jälkeen ei tunnu oikee jaksavan tehdä mitään ja tuntuu että pitää raahata ittensä vielä kotiin ja sen jälkeen tehdä vielä vähän läksyjä niin se on tärkein syy miks mä haluan asua keskustassa ja mulla on kaikki lähellä

Haastattelija kysyi onko nuori kokenut joutuvansa tasapainoilemaan oman jaksamisen- sa ja päämääriensä tavoittelemisen kanssa. Nuori vastasi ”Joo”. Nuori kertoi kuitenkin löytäneensä paljon aiemmin itse haluamansa asunnon ja kiirehti siksi muuttoaan.

6.3 Miten siirtymävaihetta voitaisiin kehittää tai helpottaa sisäisen elämännhallinnan kannalta?

Nuorille esitettiin kysymys, miten jälkihuolto voisi tukea heitä enemmän. Työntekijä kertoi heidän käyneen keskustelua Tytin kanssa yksinäisyydestä

Niitä tilanteita tiedetään jo etukäteen

Osa nuoren nimeämistä huolista oli jo kartoitettu. Haastattelu tilanteessa käytiin keskustelua tavoitteesta purkaa nuoren huolta yksinäisyydestä esimerkiksi puhumalla asioista, mutta annettaisiin nuorelle mahdollisuus itsenäiseen asioiden hoitamiseen. Tilanteessa on kuitenkin hyvä antaa nuorelle mahdollisuus pyytää työntekijän apua.

Millainen olisi tukemisen rooli ennen varsinaista jälkihuoltoa. Tytti esitti toiveenaan

Omien aikojen varaaminen esim. hammaslääkäriin, laittamalla mut tekeen itte. Laittaa mut tekeen asioita ja ottaa vastuuta, laittaa tekee ruokaa, pesee pyykkii

Nuori koki, että vastuun siirtäminen myös hänelle itselleen on tärkeää. Nuorella olisi jo kokemusta vastuusta hoitaa omaa arkeaan, mutta tarvittava tuki olisi silti mukana nuoren toivomalla tavalla. Tämä tukisi myös nuoren omaa käsitystä elämännhallinnastaan.

Haastattelija esitti kysymyksen jälkihuollon tukemisen näkökulmasta myös toiselle haastateltavalle. Veikan vastaukset peilaantuivat myös nuoren omaan toimijuuteen sekä elämännhallintataitoihin. Millaista tukea nuori halusi kun siirtyi sijoituksesta jälkihuoltoon. Veikka vastasi

Jos tulee tilanne tai esim. lasku tai täytettävä lomake, kuten kelan. Toivoin siinä apua jos en osakaan täyttää

Tämä ilmensi nuoren käsitystä ulkoisesta elämännhallinnasta.

Veikalle esitettiin kysymys haastattelussa tuesta sisäiseen elämännhallintaan. Oliko hänelle syntynyt tunnetta, että hän tarvitsee henkistä elämännhallinnan apua. Veikka vastasi

Joo olisin tarvinnu, mutta mun mielestä ei ollu oikeeta henkilöä siihen. Se pitäis olla joku tietty

Haastattelija täsmensi, olisiko henkisen elämänhallinnan apu saanut tulla ulkopuoliselta taholta? Veikka vastasi kyllä.

Haastattelija täsmensi millaista tuki nuorelle olisi voinut olla, että nuori kokisi tulleeensa kuulluksi. Kokiko nuori, että hänelle kerrottiin syyt päätöksiin ja perusteltiin asiat. Käytiinkö nuoren kanssa tarpeeksi keskustelua?

Mulle tulee semmonen tunne, et on kuunneltu vaan psykologilla kun ne osaa kuunnella

Tarkensin vielä nuorelta olisiko tällaisessa tilanteessa hyvä, että tuki tulisi myös ulkopuoliselta taholta olemassa olevan työntekijän lisäksi. Haastateltava vastasi myöntävästi.

Olisiko työntekijän rooli voinut olla mahdollisesti erilainen ennen jälkihuollon alkamista ja sen aikana. Veikan mielestä työntekijät hoitivat asiat hyvin.

Työntekijä kertoi, että nuoren muutto oli tässä vaiheessa siirtymistä ajankohtainen ja nuoren oma työntekijä oli vaihtumassa. Työntekijä kuvaili vaihtuvuudessa ehkä olleen vaikutusta siihen, että työntekijöilläkin oli haasteellista toimia henkisen tuen roolissa.

Työntekijä kuvaili, että tilanteessa keskityttiin arkisten asioiden hoitamiseen ja muutosten tulleen hankalaan kohtaan itse prosessissa. Veikka kertoi, että hänen mielestään työntekijät vaihtuivat melko usein. Nuori kertoo, tilanteen olleen hankala, sillä hänelle ja uudelle työntekijälle ei ollut ehtinyt kehittyä hyvää luottamussuhdetta. Hän kertoi sen vaikuttaneen siihen, mitä hän oli uskaltanut kertoa työntekijälle. Epävarmuus työntekijöiden pysyvyydestä vaikutti siihen, miten luottamuksellinen vuorovaikutussuhde rakentuu nuoren ja uuden työntekijän välille. Haastattelija kysyi vielä; oliko nuorella pelko pettymyksestä, jos oma työntekijä vaihtuisi uudestaan? Veikka tarkensi

Ja jos antaa vaikka luottamuksensa hänelle ja toivoo häneltä jotain ja yhtäkkiä se lähtee niin itelle tulee paha olo ja on pettynyt ja sitä varmaan halusin välttää, niin ohjajiin tulee etäämpi suhde

Nuori koki, ettei ole voinut täysin luottaa omatyöntekijään vaihtuvuuden pelon vuoksi, kertoen myös tiedostaneen etäämmän suhteen työntekijöihin. Nuori voi kokea ristiriitaisia tunteita myös saadessaan arkista huolenpitoa. Kysyttäessä nuoren tuen tarpeista Veikka vastasi saaneensa hyvin tukea ja henkistä tukea lisäksi muualta. Vaikka nuoren jälkihuoltoa oltiin päättämässä, nuorella oli kontakti jälkihuollon päättymisen jälkeen.

Itsenäistyvän sijaishuolto nuorten tuen tarve riippuu nuorista itsestään. Koska eri nuoret ovat erilaisia ja tarvitsevat yksilöllisesti eri asioissa apua sekä tukea. Nuoret hyötyisivät yksilöllisemmästä prosessista jälkihuollossa.

Miten jälkihuolto voisi tukea nuoria enemmän. Nuoria ohjeistetaan esimerkiksi soittamaan kun he kohtaavat jonkin ongelman. Veikan omana toiveena oli, että ohjaaja voisi lähteä nuoren kanssa yleissivistäviin paikkoihin ja opettaa miten siellä esimerkiksi käyttäytyään ja miten sellaisiin paikkoihin pukeudutaan. Veikka kertoi, että häntä kiinnostaa etiketti, mutta totesi senkin olevan yksilöllistä. Hän sanoi myös, että tilanteissa ja paikoissa joissa ei tiedä kuinka kuuluu käyttäytyä voi olla pelko virheiden tekemisestä ja häpeän tunteesta.

Olisiko tukeminen voinut alkaa ennen varsinaista jälkihuoltoa yksilöllisellä prosessilla ja työntekijän läsnäololla. Veikka koki, että tukea olisi voitu tehostaa ja yrittää auttaa nuoren itse nimeämässä huolimattomuudessa, hajamielisyydessä ja asioiden unohtelussa.

Nuori osasi nimetä asioita, missä koki tarvitsevansa apua, jolloin hänen kanssa olisi voitu tehdä esimerkiksi yksilöllinen suunnitelma. Nuori jatkoi, että tekee samoja virheitä yhä yksin asuessaan ja koki, että

jos lasten ja nuortenkodissa olon aikana tämä ois korostettu ja tuettu niin tässä ei olis niin paljon haasteita

Tällainen tilanne voisi olla ilmiönä myös muualla sijais- ja jälkihuollossa.

6.4 Työntekijän rooli

Tytti koki, että työntekijän tulisi olla kannustava ja fyysisesti valvomassa ennen varsinaista jälkihuoltoa. Hän kuvaili, että työntekijä saisi alussa olla aktiivisesti tukena ja alkaa siirtää vastuuta nuorelle vain sanoen, että nyt on nuoren vuoro tehdä asiat itse.

Tytti kertoi haastattelussa rutiinin olevan hänelle tärkeää. Hän toivoi, että hänelle kehitettäisiin oma itsenäinen rutiini, johon hän tarvitsisi apua työntekijöiltä. Tytti sanoi, että hän saa nyt aina tarvittaessa apua. Nuori pohti turvattomuuden ja yksinolontunteita kun hän lähtee asumaan omilleen. Nyt Tytillä oli tieto mitä tapahtuu tiettyinä päivinä tiettyyn kellonaikaan.

Rutiini ja henkinen jaksaminen, tukee sisäistä elämänhallintaa. Rutiinin puuttuminen tai äkillinen muutos itsenäistymisessä voi kadottaa nuoren oman elämänhallinnan tajun ja nuori voi kokea turvattomuuden tunnetta.

Veikan työntekijä kertoi, että jälkihuolto tilanteessa kaikki nuoren huolet sekä haasteet eivät nousseet esille ilmiöinä, sillä hetkellä oli saatava nuoren arki suunniteltua.

Sijais- ja jälkihuollon yksilöllistämällä ehdittäisiin varautua aiemmin nuoren nimeämiin haasteisiin jo varhaisemmassa vaiheessa ja näin helpottaa sekä tukea nuoren sisäistä elämänhallintaa ja selviytymistä omillaan. Tämä kävi ilmi myös Veikan tuen toiveena.

6.5 Nuorten toiveita jälkihuollolle

Mitä he pitivät tärkeänä jälkihuoltoon siirtymisen tukemisessa sisäisen elämänhallinnan kannalta? Tytti vastasi

Vapaus, mutta vastuu tehdä itse, laatu pysyy samana

Työntekijä ehdotti nuorelle, että hänelle muodostettaisiin oma rutiini ennen varsinaista jälkihuoltoa, jonka voisi sovittaa jo nuoren nykyiseen arkeen. Työntekijän rooli olisi jatkossa vain rutiinin valvominen. Nuoren omana toiveena oli, että jälkihuollon alussa työntekijä käy fyysisesti muuton jälkeen katsomassa nuorta ja, että työntekijä soittaisi välillä. Tavoitteena on antaa nuorelle mahdollisuus pyytää apua, mutta nuori saisi toivoa myös tilaa työntekijöiltä, kun kokee pystyvänsä hoitamaan asiat jo itse. Tytin toiveena oli, että jälkihuoltoon siirtymisen jälkeen työntekijä olisi fyysisesti ja henkisesti tukena kun nuori ilmoittaa sitä tarvitsevansa. Nuori saisi yrittää hoitaa asiansa itse, mutta mahdollisuus avun pyytämiseen olisi yhä olemassa.

Veikka toivoi, että hänen tapauksessaan työntekijät olisivat olleet paremmin tietoisia hänen asioistaan sijais- ja jälkihuollon aikana.

Tytti esitti toiveen, että itsenäistymisprosessin alkaessa työntekijä auttaisi hankinnoissa.

Jälkihuollon suunnittelun voisi aloittaa varhaisemmassa vaiheessa nuoren kanssa. Tämän voisi toteuttaa suunnittelemalla mitä nuori tarvitsee omaan asuntoonsa. Nuori voisi jo kartoittaa mitä hankinnat maksavat ennen kuin niitä hankitaan. Tällä nuorta opetetaan hallitsemaan rahankäyttöä. Nuoren mahdollista jännitystä voisi helpottaa listauksella siitä, mitä asioita on oltava hankittuna ennen muuttoa ja mitä voi ostaa muuton jälkeen. Näin nuori osaa kartoittaa mitä hänellä on käytössä omassa asunnossaan. Nuorelle opetetaan tällöin myös kontrollia. Mitä hankitaan fyysisesti, liittyy myös nuoren sisäiseen elämänhallintaan. Esimerkiksi tavaroiden hankinnassa voidaan asettaa nuorelle oma tavoite ja suunnitelma myös rahankäyttöön. Se mitä nuori itse päättää tapahtuu sisäisen elämänhallinnan kautta, vaikka tulos näkyy vain fyysisenä. Veikka toivoi myös ennakoon valmistautumista. Nuori koki haasteelliseksi, että kaikki oli tehtävä kiireessä.

6.6 Nuoren sisäisen elämänhallinnan kehittyminen sekä tukeminen siirtymisprosessin aikana

Siirtymisprosessin aikana Veikka ilmaisi

Ainakin siirtymistä ennen olin stressaantunu ja huolissani, kun muutin ja olin helpottunut

Nuori kertoi olevansa stressaantunut ennen muuttoa omaan asuntoon.

Tytti toivoi tuen olevan siirtymävaiheessa.

Raha asioitten kanssa, mulla on sen kanssa ollu ongelmia se vaan katoa ja sit ollaan pulassa. Paperijutut

Tytin jälkihuolto ja siirtyminen itsenäisyyteen oli vasta alkamassa. Häneltä kysyttiin mitä työntekijä voisi tehdä tukeakseen siirtymävaihetta. Tytti kuvaili, että tuki voisi olla esimerkiksi suunnitella työntekijän kanssa budjettia rahankäyttöön viikoksi tai pidemmäksikin aikaa. Tytin toiveena oli

Sillon kun muutan omilleni. Oon muuten asunu sillai, et on kahdeksan ihmistä ympärillä, sit oonkin yksin. Siinä yksinolossa tukis et joku kävis kahvilla aina välillä

Nuori kertoi pohtivansa miten muutos vaikuttaisi hänen sisäiseen elämänhallintaansa. Hyvää elämänhallintaa edellyttää se, että yksilö voi rakentaa oman elämänsä ja oman identiteettinsä itse. Sisäinen elämänhallinta on yksinkertaisesti siis henkistä, se on kykyä sopeutua erilaisiin tilanteisiin, sekä kykyä ratkaista ongelmia.

Tytti kertoi, että koki tuen tarpeen olevan

Rahan käyttö, isoimmat muutokset, hallitsenko perusasiat

Työntekijä ehdotti tilanteessa valmistautumisen harjoittelua

Yksinäisyys tunteena voi vaikuttaa käytännön asioihin huonosti. Henkinen valmistautuminen yksinäisyyteen, kun tunteet tulee, niin olisi jo ajatusmalli. Mitä se voi olla?”Tytti vastasi: ”Olis ihan kätevä, en oo aikasemmin älynnyt ota.

Työntekijä täsmensi harjoittelun alkavan myös nuoren ollessa vanhemman luona.

7 POHDINTA

7.1 Pohdintaa tutkimusprosessista ja saaduista tuloksista.

Hirsjärvi ym. on todennut, että tuloksia pitää tulkita. Se tarkoittaa sitä, että tutkija pohtii tutkimuksesta saatuja tuloksia ja tekee niistä johtopäätöksiä. Tutkimuksesta saatujen tulosten pohdinnassa peilataan niitä asetettuun tutkimustehtävään ja sen viitekehykseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 229-231). Tämän luvun tarkoituksena on peilata tutkimuksesta saatuja tuloksia ja kuvata niistä saadut johtopäätökset.

Olisiko mahdollista aloittaa nuoren arjen ja rutiinien suunnittelu sekä niiden harjoittelu sijaishuollon aikana? Nuoren rutiinien suunnittelussa olisi hyvä sisällyttää myös budjetointia kuukausittaiseen tai esimerkiksi viikoittaiseen rahankäyttöön. Sijaishuollon arjessa harjoittelu voi purkaa nuoren jännitteitä itsenäistymiseen ja antaa uskoa omaan selviytymiseen.

Jälkihuoltoa olisi hyvä yksilöllistää myös nuoren tarpeiden ja toiveiden mukaiseksi jolloin myös arjen ja rutiinien suunnittelu saadaan prosessiin aiemmin mukaan.

Tutkimusta tehdessäni pohdin myös onko sijais- ja jälkihuollossa resursseja tarpeeksi? Onko mahdollista käydä tarvittaessa nuoren kanssa asioimassa esimerkiksi virastoissa ja kirjata ne esimerkiksi nuoren omaan jälkihuollon suunnitelmaan? Olisiko mahdollista aloittaa nuoren arjen ja rutiinien suunnittelu sekä niiden harjoittelu sijaishuollon aikana? Nuoren rutiinien suunnittelussa olisi hyvä sisällyttää myös budjetointia kuukausittaiseen tai esimerkiksi viikoittaiseen rahankäyttöön. Sijaishuollon arjessa harjoittelu voi purkaa nuoren jännitteitä itsenäistymiseen ja antaa uskoa omaan selviytymiseen.

Jälkihuoltoa olisi hyvä yksilöllistää myös nuoren tarpeiden ja toiveiden mukaiseksi jolloin myös arjen ja rutiinien suunnittelu saadaan prosessiin aiemmin mukaan.

Nuoren arjen struktuurin rakentaminen ilmeni molempien haastateltavien nuorten toiveena. Nuoren oman rutiinin ja rahankäytön suunnittelu voitaisiin aloittaa jo sijaishuollon aikana sekä hankintojen suunnitelma voitaisiin luoda nuoren kanssa ennen muuttoa. Tukimuotojen suunnittelu muuton jälkeen on myös oleellista, jotta nuori kokisi huolenpidon jatkuvan yhä muuton jälkeen. Oman rutiinin luominen ja nuoren itse ilmaistujen huoltien sekä toiveiden kartoittaminen sijaishuollon aikana tukee nuoren sisäistä elämänhallintaa ja luo turvallisuuden tunnetta itsenäistymistä kohti.

Tärkeänä tuloksena ilmenivät nuorten yksilölliset toiveet työntekijän roolille. Haastattelija kysyi millainen olisi työntekijän rooli. Tytti vastasi, että työntekijän tulisi olla kannustava ja fyysisesti valvomassa ennen varsinaista jälkihuoltoa. Nuori kuvailee, että työntekijä saisi alussa olla aktiivisesti tukena ja alkaa siirtää vastuuta nuorelle vain sanoen, että nyt on nuoren vuoro tehdä asiat itse. Koska vaihtoehtona voi myös olla, että nuori menee esimerkiksi käymään lasten- ja nuortenkodissa. Tärkeintä olisi näyttää ja kertoa nuorelle eri vaihtoehtot apuun tai tukeen jo ennen kuin tulee vastaan tilanne josta nuori ei koe selviytyvänsä. Jos nuori soittaa tai tulee hakemaan apua, olisi nuorelle eniten hyötyä siitä, että nuori tuntisi kaikki työntekijät ja pystyisi purkamaan tunteensa esimerkiksi puhumalla asian halki.

7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tämän tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus perustuu tärkeän tiedon saantiin nuorten kokemuksista, jonka avulla sijais- ja jälkihuolto voitaisiin kehittää niin nuorten ja työntekijöiden eduksi. Eettisyyden ja luotettavuuden haasteena oli jättää saatua tietoa pois haastateltavien nuorten yksityisyyden suojaamiseksi. Koin haasteellisena löytää tutkimuksia liittyen lastensuojeluun ja sisäiseen elämänhallintaan. Olisi hienoa verrata sisäisen elämänhallinnan kokemuksia myös nuorille ja aikuisille, jotka eivät ole lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon prosessissa ja verrata näitä erilaisia kasvuprosesseja omana tutkimuksenaan. Tulosten luotettavuus perustuu tarkkaan kuvaukseen koko tutkimusprosessista. Tulosten samankaltaisuudet ja erot päätyivät tulokseen sijais- ja jälkihuollon yksilöllistämisestä, mutta tulosten yleistettävyys vaatisi myös kvantitatiivisen tai laajemman kvalitatiivisen tutkimuksen tekemisen. Tämän tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää suoraan koko sijais- ja jälkihuoltoon, voidaan sillä kuitenkin kehittää työkaluja nuorille kuin työntekijöillekin sijais- ja jälkihuollon siirtymävaiheeseen.

8 YHTEENVETO

8.1 Nuorten itse ilmaisemat toiveet ja kehityskohteet sijaishuollon prosessiin.

Tytti kuvasi omana haasteenaan oman itsekontrollinsa hallintaa joka kuuluu sisäiseen elämänhallintaan. Nuori viittaa tässä myös toimijuuteen, jolla selitetään nuoren oman elämänhistorian vaikutusta nykyhetkeen ja hänen itse tekemiinsä valintoihin, jonka kautta hän kuvaa omaa elämänhallinnallista haastettaan kyetä ja tuntea modaliteetin kautta.

Veikka toivoi mahdollisuutta kysyä neuvoja työntekijältä hänelle askarruttavissa asioissa sijais- ja jälkihuollon aikana, joka työntekijä näkökulmasta korjaantuisi yksilötapaamisella. Tässä tuloksessa kiinnitin erityisen huomion, että toiveen esitti nuori, jonka jälkihuolto oli päättymässä.

Veikka esitti haastattelun aikana toiveen liittyen oman siirtymisvaiheensa työntekijöiden vaihtuvuuteen. Haastattelija kysyi olisiko työntekijän rooli voinut olla erilainen ennen jälkihuollon alkamista ja sen aikana. Veikan mielestä työntekijät hoitivat asiat hyvin. Työntekijä kertoi, että nuoren muutto oli tässä vaiheessa siirtymistä ajankohtainen ja nuoren oma työntekijä oli vaihtumassa. Työntekijä kuvaili vaihtuvuudessa ehkä olleen vaikutusta siihen, että työntekijöilläkin oli haasteellista toimia henkisen tuen roolissa. Tämä on saattanut vaikuttaa nuoren kokemaan, tunteisiin ja ilmetä luottamuksen puuttumisena. Nuori on voinut kokea, ettei hänen toiveisiinsa ole vastattu ja tämä on voinut näkyä turhautumisena. Veikka kertoi, että hänen mielestään työntekijät vaihtuivat melko usein. Nuori kertoo, tilanteen olleen hankala, sillä hänelle ja uudelle työntekijälle ei ollut ehtinyt kehittyä hyvää luottamussuhdetta. Hän kertoi sen vaikuttaneen siihen, mitä hän oli uskaltanut kertoa työntekijälle. Epävarmuus työntekijöiden pysyvyydestä vaikutti siihen, miten luottamuksellinen vuorovaikutussuhde rakentuu nuoren ja uuden työntekijän välille. Veikan kokema oli tullut ilmi työntekijälle vasta haastattelutilanteessa.

Työntekijän sitoutuminen nuoreen on nuorten kokemuksen kannalta merkittävää huomioida, sillä sijaishuollossa ainoa pysyvä asia nuoren elämässä saattaa olla vain oma tai muu lasten- ja nuortenkodin työntekijä.

Veikka esitti toiveen myös ohjaajien koulutukseen. Koulutus sisältäisi psykologian opintoja, josta voisi olla hyötyä muillekin nuorille, joilla on samantyyppiset lähtökohdat tai elämäntilanne kuin Veikalla. Hän sanoi myös kokeneensa sijaishuollon aikana, etteivät työntekijät ehkä ymmärtäneet nuorta. Hän ilmaisi toiveen, että sijais- ja jälkihuollon nuoria ymmärrettäisiin paremmin. On erilaista verrata niin sanotusti normaaliin aikuis-tumisen kehitykseen niitä nuoria ja lapsia jotka käyvät sijaishuollon prosessin läpi. On muistettava, että työntekijät kuitenkin keskittyvät myös työssään arkiseen huolenpitoon mikä on niin sanotusti näkymätöntä.

Nuori ilmaisi, että työntekijöillä täytyy olla ymmärrystä nuoren tilanteesta ja huolista sekä antaa nuorelle mahdollisuus kertoa mielipiteensä. Näin nuorelle tulee kokemus huolenpidosta vaikka eripuraa tulee varmasti myös arjessa. Luottamussuhteen tärkeys esiintyi myös nuoren itse ilmaisemana huolena. Nuoren toiveena kuitenkin oli, että työntekijöillä olisi halua olla mukana yhdessä tekemisessä myös konkreettisesti. Työntekijä olisi läsnä kun nuori sitä tarvitsee:

Jotain tekemistä. Mennään elokuvaan, pelaamaan. Yhdessä tekeminen, ohjaaja haluaa olla mukana, sillä silloin kehittyy luottamus. Semmonen joka opettaa, ei määrää kauheasti.”

Pitäisikö ajallisesti jälkihuollon suunnittelu aloittaa varhaisemmassa vaiheessa. Yksilöllinen suunnitelma nuoren kanssa tehtynä voisi myös auttaa työntekijän vaihtuessa. Veikan toiveena oli muutto jota hänelle yksilöllistettiin aikaisemmaksi ja se näkyi nuoren päämäärätietoisuutena sekä nuoren vastuuntuntona oman itsenäistymisensä kannalta.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa niitä tekijöitä, jotka ovat merkittäviä nuoren itsenäistymisprosessissa, sekä niitä tukitoimia mitä se tarvitsee, onnistuakseen parhaalla mahdollisella tavalla. Jokainen nuori yrittää löytää itsensä, elämäntarkoituksensa ja oman paikkansa maailmassa. Tämän prosessin läpi käyminen on jo itsessään haasteellista, vielä haasteellisempaa on niille nuorille, jotka eivät saa tukea tähän prosessiin vanhemmiltaan ja kodin suojaamaa turvaa. Nuoruus voikin näyttäytyä kaiken uuden ja yllättävän etsimisellä ja rajojen tutkimisella. (Wais 2000, 94.)

Nuorelle ominaista käytöstä ovat kodin arvojen kyseenalaistaminen sekä itsenäistymisen ja aikuisuuden korostaminen. Tarve miellyttää sitä ryhmää, johon katsoo kuuluvansa tavalla tai toisella on suuri. Rohkeuden testaaminen ja sen osoittaminen eri tavoin ja keinoin saavat nuoret tekemään harkitsemattomia asioita, joiden seurauksia pyritään ”paikkaamaan” nuoren itsenäistymisen eri vaiheissa. Kun nuoren elämönhallinnan pohjan rakennusvaiheessa on tullut sellaisia haasteita, joiden korjaamiseen tarvitaan ammattiapua, on se suuri tehtävä, myös ammattilaiselle. Nuoren harkintakyvyn, riskien arviointikyvyn ja itsesuojelun ymmärrys eivät ole vielä kehittyneet siihen vaiheeseen, jolloin nuori ei osaa reflektoida omia päätöksiään ja tekemisiään omaa tulevaisuuttaan ajatellen. Nuori voi olla tässä kehitysvaiheessa erityisen haavoittuva ja riskeille altis. Tämä on normaalia kehitysvaihetta ja kriiseistä selviytymien rakentaa nuoren kehittymistä. (Cacciatore 2007, 168.)

Tässä opinnäytetyössä tuli selvästi esille se, että nuoret tarvitsevat ”vierelläkulkijaa”, johon voi olla yhteydessä pienimmistäkin asioista. Itsenäiseltä vaikuttava nuori voi kaivata yhä turvallisen aikuisen läsnäoloa ja tukea matkallaan aikuiseksi.

Merkittävää on se, että työskentely perustuu vahvaan vuorovaikutukseen ja luottamukseen. Se seikka, että työntekijät vaihtuvat usein, ei edesauta tällaisen luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen syntymistä. Toinen merkittävä huomio nousi esille siinä, että kii-reettömän läsnäolon merkitystä ei voida liiaksi korostaa. Aito välittäminen nuoresta ja hänen asioistaan, on työntekijän ja nuoren välillä sellaista aineetonta materiaa, jonka merkitystä ei voida kyseenalaistaa, eikä alleviivata liioitellusti. Siihen vaikuttaa ihmisyden luontaiset taipumukset. Onkin mielenkiintoista pohtia, voiko sitä työntekijä harjoitella ja voidaanko sitä opiskella sosiaalialanopinnoissa? Tulisiko ennen kaikkea työntekijän kehittää itseään ihmisenä? (Suutarinen & Vesterinen 2010, 24; Liukkonen, Jaakkola & Kataja 2006, 17).

Luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen syntyminen tukee nuorta määrittelemään omaa tuen tarvettaan. On tärkeää ottaa huomioon, ettei nuorelle luoda liian voimakasta kuvaa siitä, miten hänen tulisi toimia ja paineita siitä miten asioiden tulisi olla käytännössä. Tämä vaihe on tärkeä nuoren omalle kehittymiselle ja ajatusten ja tekojen väliselle reflektoinnille. Yhteiskunnan ei tulisi luoda liian kovia valmiita odotuksia nuoren tulevaisuudesta, vaan pikemminkin nuorelle pitäisi antaa tukea omien päätösten tekemiseen ja oman ”polun” löytämiseen.

Maslowin tarvehierarkian mukaan, jokaiselle ihmiselle on tärkeä kuulua johonkin ryhmään ja kokea olla tärkeä sekä rakastettu. Ihmisen perustarve on tulla myös kuulluksi. Näiden edellä mainittujen seikkojen mukaan, sosiaalialantyöntekijä voi täyttää ainakin muutaman kohdan. (Maslow 1987, 11-20).

Tämä opinnäytetyö nosti esille ne seikat, mitkä tällä hetkellä ja tulevaisuudessa ovat haasteena nuorten itsenäistymisprosessin tukemisessa ja mitä se vaatii tässä vaativassa työtehtävässä olevilta ammattilaisilta. Sosionominimikkeen (AMK) takana on laaja koulutus, joka antaa valmiuksia reagoida nuorten palvelutarpeiden muutoksiin, itsenäistymisprosessin tukemiseen ja vaikuttaa näiden palveluiden kehittämiseen. Vuorovaikutuksellinen, luottamuksellinen, läsnä oleva ammattilainen, korostaa sosiaalisen kanssakäymisen merkitystä ja vaikutusta. Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus turvalliseen aikuiseseen joka tukee yksilöllistä kehitystä itsenäiseen aikuisuuteen asti.

Tutkimuksen yhteenvetona.

Omana ajatukseni oli löytää toimia ja työkaluja nuorta varten nuoren valmiuden mukaisesti. Oli yllättävää kuinka paljon työntekijän rooli oli merkittävä nuorten ilmaisema tulos. Jokaiselle nuorelle tehdään jälkihuollon suunnitelma, mutta nykyisessä järjestelmässä koen, että suunnitelmaa voisi kehittää ja antaa nuoren kokea yhä enemmän osallisuutta prosessin aikana. Suunnitelman kehittämisestä hyötyisi vastaava sosiaalityöntekijä, nuoren työntekijä tai ohjaaja sekä nuori itse. Näin vastaava sosiaalityöntekijä olisi tietoinen arjessa tapahtuvista prosesseista ja nuoren yksilöllisistä toiveista siirtymävaiheessa.

Vaikka jo nyt jälkihuollon suunnitelman tarkoituksena on tehdä asiakassuunnitelman tavoitteet konkreettisiksi, olisi hyvä lisätä siihen nuoren ilmaisemat huolet itsenäistymiseen ennen ja jälkeen siirtymisessä sijoituksesta jälkihuoltoon ja omaan itsenäiseen asumiseen. Suunnitelmaan voidaan myös kartoittaa nuoren toive työntekijän roolista konkreettisesti prosessin jokaisessa vaiheessa. Nuoren kanssa voidaan tehdä suunnitelma itsenäisen toimimisen harjoitteluun jo sijaishuollon arjessa olon aikana sekä häntä voidaan auttaa itsenäisen elämisen budjetoinnissa.

Tuki nuoren sisäiseen elämänhallintaan ilmenee sijaishuollossa nuorelle annettuina tukitoimina, joka edistävät nuoren kykyä sopeutua erilaisiin muutoksiin ja tilanteisiin. Nämä toimet antavat nuorelle valmiuksia ongelmanratkaisutaitoihin, joka tukee nuorten sisäistä elämänhallintaa.

LÄHTEET

Cacciatore, R. Huomenna pannaan pussauskoppiin - eväitä tyttönä ja poikana kasvami-
sen haasteisiin syntymästä murrosikään. 2007. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Dunderfelt, T. Elämänkaaripsykologia. 2008. Porvoo. WSOY

Finlex. Lastensuojelulaki. 417/2007. Luettu 29.04.2018.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Lastensuojelulaki>

Hirsjärvi S., Remes P. Sajavaara P. Tutki ja kirjoita. 2009. 15. uudistettu painos. Kus-
tannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Jyrkämä, J. Toimijuus ja toimijatilanteet
aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Artikkelit teoksessa Seppänen, M. & Karisto,
A. (toim.) 2007. Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välis-
sä. Juva: PSKustannus.

Jyrkämä, J. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä hahmottelua teoreettis-
metodologiseksi viitekehykseksi. Gerontologia 4/2008.

Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. WSOY.

Kuusela, P. & Saastamoinen, M. Hyvän elämän sosiaalipsykologia. 2014. Unipress.
Kuopio.

Liukkonen, J., Jaakkola, T. & Kataja, J. Taitolajina työ. Johtaminen ja sisäinen motivaatio.
2006 Edita. Helsinki.

Lyytinen, P., Korhonen, M. & Lyytinen, H. (toim.) 1995. Näkökulmia kehityspsy-
kologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo. WSOY.

Maslow H. A. 1987. Motivation and personality. Third edition. Revised by Robert
Frager, James Fadiman, Cynthia McReynolds. Ruth Cox 1970. (Julkaistu 1987). Library
of congress Cataloging-in-Publication Data. R.R. Donnelley 6 Sons Company.

Nurmi, J.-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006.
Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Räty, T. Lastensuojelulaki Käytäntö ja soveltaminen. 2012. Bookwell oy. Porvoo.

Saastamoinen, K. Lapsen asema sijaishuollossa –Käsikirja arjen toimintaan. 2008. Edita
Prima Oy. Helsinki.

Salonen, S. Opinnäytetyö. Lastensuojelun jälkihuoltoon nuorten kokemuksia elämänhallin-
tataidoistaan. 2014. Turun Ammattikorkeakoulu.

Sosiaaliportti. Viitattu 29.04.2018. www.sosiaaliportti.fi > Lastensuojelun käsikirja >
Työprosessi > Jälkihuolto

Suutarinen M. & Vesterinen P-L. 2010. Työhyvinvoinnin johtaminen. Otava. Helsinki.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2009. Gummerus kirjapaino.

Turunen, K. E. Ikävaiheiden kriisit. 2005. Juva. WS Bookwell oy.

Vilka. Tutki ja kehitä. 2005Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Wais, M. Lapsuus ja nuoruus nykyaikana. Kasvatuksen mielekkyydestä ja mielettömyydestä. Suom. Kiefer, A. & Eklund-Schöpfer, A.2000 Tallinna: Suomen antroposofinen liitto.

LIITTEET

Liite 1. Tytti

Haastattelu kysymykset

Millaisia sisäisen elämänhallinnan tarpeita on?

1. Millaista tukea haluaisit kun siirryt sijoituksesta jälkihuoltoon?
2. Millaisia tuen tarpeita sinulla on? Asiat, joita ehkä etukäteen jännität ovat niitä tilanteita missä ehkä toivot tukea?

Millaista sisäisen elämänhallinnan tukea nuoret toivovat saavansa siirtymävaiheessa?

3. Mitä koet elämänhallinnan tarkoittavana?
4. Mitä koet sisäisen elämänhallinnan olevan? Tilanne, johon kaipaavat esimerkiksi apua tai jotakuta keltä kysyä asiasta. Apukysymys: Jännittääkö jokin erityisen paljon? Mikä?
5. Millaista sisäisen elämänhallinnan tukea toivot saavasi kun siirryt sijoituksesta jälkihuoltoon?

Apukysymyksiä:

- Mitä koet mitä pitää kyetä tekemään? (ruumiillinen kykeneminen)
- Mitä täytyy tehdä? (On pakko, välttämätöntä, mitä esteitä tai rajoitteita on?)
- Mitä pitää osata tehdä?(Mitä tietoja ja taitoja jo on)
- Mitä pitää voida tehdä?(Mitä mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on)
- Mitä haluaisit?(Tavoitteet, päämäärä, mikä motivoi)
- Mitä tunsit?(Tunteet, arviot ja arvostukset)

Liite 2. Veikka

Millaisia sisäisen elämänhallinnan tarpeita on?

1. Millaista tukea toivoit siirtymisessäsi sijoituksesta jälkihuoltoon?
2. Millaisia tuen tarpeita sinulla oli? Asiat, tilanteet joita etukäteen jännitit ovat niitä missä toivoit saavaasi tukea

Millaista sisäisen elämänhallinnan tukea nuoret toivovat saavansa siirtymävaiheessa?

3. Mitä koet elämänhallinnan tarkoittavan?
4. Mitä koet sisäisen elämänhallinnan olevan? Esimerkiksi jonkin tilanne missä kaipaat apua tai mahdollisuutta kysyä joltakulta asiasta. Apukysymyksenä Jännittikö jokin erityisen paljon?
5. Millaista sisäisen elämänhallinnan tukea koit saavasi kun siirryit sijoituksesta jälkihuoltoon?
6. Mitä/millaista tukea olisi pitänyt olla lisää

Miten siirtymävaihetta voitaisiin kehittää tai helpottaa sisäisen elämänhallinnan kannalta?

7. Miten helpottaisit tai muuttaisit siirtymävaihetta sijoituksesta jälkihuoltoon?

Apukysymyksiä:

- Miten koit, että: mitä pitää kyetä tekemään? (ruumiillinen kykeneminen)
- Mitä täytyi tehdä? (On pakko, välttämätöntä, mitä esteitä tai rajoitteita on?)
- Mitä piti osata tehdä? (Mitä tietoja ja taitoja jo on)
- Mitä piti voida tehdä? (Mitä mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on)
- Mitä halusit? (Tavoitteet, päämäärä, mikä motivoi)
- Mitä tunsit? (Tunteet, arviot ja arvostukset)

Liite 3. Haastattelurunko pohja

Haastattelu runko

Taustatietoja
ikä, sukupuoli,
koska siirtyminen jälkihooltoon aloitettu

Elämänhallinta

1. Mitä koet elämänhallinnan tarkoittavana? Mitä koet aikuistumisen/ itsenäistymisen tarkoittavan? Minkälaisia muutoksia aikuistuminen tarkoittaa?

2. Mitä koet sisäisen elämänhallinnan olevan? Pystytkö käsittelemään omia tunteitasi, ratkaista ongelmia ja haasteita, sopeudutko hyvin erilaisiin muutoksiin?

- Määrätietoisuus
- Tavoitteellisuus
- Vastuuntunto
- Itse kontrolli
- Tasapainoisuus

Tuki, työntekijän rooli, toiveet ja kehitysnäkökulma

Toimijuus

Koetko, että pystyt itse vaikuttamaan omaan elämääsi? Koetko, että saat/sait vaikuttaa päätöksiin? Tuntuuko, että sinun mielipidettäsi kuunneltiin?

- Mitä pitää osata tehdä?(Mitä tietoja ja taitoja jo on)
- Mitä pitää voida tehdä?(Mitä mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on)
- Mitä haluaisit?(Tavoitteet, päämäärä, mikä motivoi)
- Mitä tunsit?(Tunteet, arviot ja arvostukset)

Tuki, työntekijän rooli, toiveet ja kehitysnäkökulma

Tuki

1. Millaista tukea haluaisit kun siirryt sijoituksesta jälkihooltoon? Miten jälkihoolto tuki itsenäistymistäsi?

1. Millaisia tuen tarpeita sinulla on? Missä tarvitset/tarvitsit tukea? Millaista tukea toivot/sait?

2. Miten jälkihoolto voisi tukea sinua enemmän? Missä asioissa ja miten?

3. Olisiko tukeminen voinut alkaa jo ennen varsinaista jälkihoiltoa?

Tuki, työntekijän rooli, toiveet ja kehitysnäkökulma

Työntekijän rooli

1. Mikä olisi aikuisten/työntekijän rooli?
2. Miten aikuinen tai/työntekijä voisi tukea sinua?

Tuki, työntekijän rooli, toiveet ja kehitysnäkökulma

Asteikolla 1-10

- Koetko, että sinulla on hyvät sisäiset elämähallintaidot?
- Millaiset koet, että sisäiset elämähallintaitosi olivat ennen siirtymistä jälkihuoltoon?
- Millaisena koet, että sisäisen elämähallintataitosi ovat nyt? Miten koet tuen mahdollisesti kehittäneen sisäisiä elämähallintataitojasi?

Mitä pitäisit tärkeänä jälkihuoltoon siirtymisen tukemisessa sisäisen elämähallinnan kannalta?

Tuki, työntekijän rooli, toiveet ja kehitysnäkökulma

Onko jotain mitä toivot/haluaisit muuttaa itsenäistymisprosessissa?